

КОМИСИЈА ЕВРОПСКИХ ЗАЈЕДНИЦА

Брисел
СЕК(2009) 1339

ИЗВЕШТАЈ О НАПРЕТКУ СРБИЈЕ ЗА 2009.

који прати

САОПШТЕЊЕ КОМИСИЈЕ
ЕВРОПСКОМ ПАРЛАМЕНТУ И САВЕТУ

Стратегија проширења и главни изазови у периоду 2009–2010. године

{КОМ(2009) 533}

САДРЖАЈ

1. Увод.....	3
1.1. Предговор	3
1.2. Контекст	3
1.3. Односи између ЕУ и Србије	3
2. Политички критеријуми.....	5
2.1. Демократија и владавина права	5
2.2. Људска права и заштита мањина	12
2.3. Регионална питања и међународне обавезе	18
3. Економски критеријуми.....	21
3.1. Постојање функционалне тржишне економије	21
3.2. Капацитет за суочавање са притисцима конкуренције и тржишним снагама из ЕУ ..	27
4. Европски стандарди.....	29
4.1. Унутрашње тржиште.....	29
4.1.1. Слободно кретање робе	29
4.1.2. Кретање људи, услуга и право на оснивање	30
4.1.3. Слободно кретање капитала	31
4.1.4. Царина и порези.....	32
4.1.5. Конкуренција	33
4.1.6. Јавне набавке	34
4.1.7. Право интелектуалне својине	34
4.1.8. Социјална политика, запошљавање и политика јавног здравља	35
4.1.9. Образовање и истраживање	37
4.1.10. Питања у вези са СТО	48
4.2. Секторска политика.....	39
4.2.1. Индустрија и мала и средња предузећа	39
4.2.2. Пољопривреда и рибарство	39
4.2.3. Животна средина	41
4.2.4. Саобраћајна политика	43
4.2.5. Енергетика	45
4.2.6. Информационо друштво и медији	46
4.2.7. Финансијска контрола	47
4.2.8. Статистика	48
4.3. Правда, слобода и безбедност	48
4.3.1. Визе, управљање границама, азил и миграције	48
4.3.2. Прање новца	50
4.3.3. Дроге	51
4.3.4. Полиција	51
4.3.5. Борба против организованог криминала и тероризма	51
4.3.6. Заштита података о личности.....	53
СТАТИСТИЧКИ АНЕКС	53

ИЗВЕШТАЈ О НАПРЕТКУ СРБИЈЕ ЗА 2009. ГОДИНУ

1. УВОД

1.1. Предговор

Од марта 2002. године Комисија редовно извештава Савет и Парламент о напретку земаља региона западног Балкана.

Овај извештај о напретку у великој мери следи исту структуру извештаја из претходних година. Извештај садржи:

- сажет опис односа Србије и Европске уније;
- анализу стања у Србији у погледу политичких критеријума за чланство;
- анализу стања у Србији на основу економских критеријума за чланство;
- оцену способности Србије да спроводи европске стандарде, односно да постепено усаглашава своје законодавство и политику са правним тековинама Европске уније (*acquis*), у складу са Споразумом о стабилизацији и придруживању и приоритетима Европског партнерства.

Овај извештај обухвата период од почетка октобра 2008. године до средине септембра 2009. године. Напредак се мери на основу донетих одлука, усвојеног законодавства и спроведених мера. По правилу, законодавство или мере који су у припреми или чекају скупштинско одобрење нису узети у обзир. Овакав приступ обезбеђује уједначен поступак у свим извештајима и омогућава објективно оцењивање.

Овај извештај се заснива на информацијама које је Комисија сакупила и анализирао. Поред тога, коришћени су многи извори, укључујући прилоге Владе Републике Србије, држава чланица ЕУ, извештаје Европског парламента¹ и информације добијене од разних међународних и невладиних организација.

Комисија даје детаљне закључке у вези са Србијом у свом одвојеном саопштењу о проширењу² на основу стручне анализе садржане у овом извештају.

1.2. Контекст

Србија је потенцијални кандидат за чланство у ЕУ. Дана 29. априла Србија је потписала Споразум о стабилизацији и придруживању и Прелазни споразум о трговини и трговинским питањима са ЕУ.

1.3. Односи између ЕУ и Србије

Србија учествује у Процесу стабилизације и придруживања. Споразум о стабилизацији и придруживању (ССП) обезбеђује оквир за узајамне обавезе у вези са широким низом политичких, трговинских и економских питања. Споразум о стабилизацији и придруживању потписан је заједно са Прелазним споразумом у априлу 2008. године. Министри ЕУ сложили су се да упуте ССП својим парламентима на потврђивање, а

---

¹ Известилац за Србију је г. Јелко Качин.

² Стратегија за проширење и главни изазови за период 2009–2010 (КОМ (2009)533 од 14.10.2009).

Заједница се сложила да спроведе Прелазни споразум чим Савет одлучи да Србија у потпуности сарађује са Међународним кривичним судом за бившу Југославију (Хашким трибуналом). Пре одлуке ЕУ и након потврђивања ССП-а од стране Народне скупштине Републике Србије, у јануару 2009. године, Србија је почела да спроводи одредбе Прелазног споразума.

Наставља се спровођење споразума о визним олакшицама и реадмисији између Србије и Европске заједнице. У оквиру дијалога о визној либерализацији, Србија је остварила важан напредак у областима правде, слободе и безбедности и испунила већину мерила из Мапе пута. Стога је Комисија у јулу 2009. године предложила укидање визне обавезе за грађане Србије³. Тај предлог зависи од тога да ли ће Србија испунити преостале критеријуме пре него што Савет ЕУ донесе своју одлуку, након консултација са Европским парламентом.

Србија је предузела прве кораке у сарадњи са Мисијом владавине права Европске Уније на Косову (ЕУЛЕКС), али је потребно да се ти напори даље ојачају. У децембру 2008. године Влада је донела одлуку којом је подржала план Генералног секретара УН о размештању ЕУЛЕКС-а. У септембру 2009. године ЕУЛЕКС и Србија потписали су Протокол о полицијској сарадњи.

Европска унија даје смернице властима у Србији по питању реформских приоритета у оквиру Европског партнерства⁴. Влада Републике Србије почела је да спроводи национални програм за интеграцију у ЕУ и успоставила је механизам праћења на основу којег се објављују тромесечни извештаји. Напредак у остваривању реформских приоритета подстиче и прати Унапређени стални дијалог (УСД). Пленарни састанак УСД-а одржан је у мају 2009. године. Неколико секторских састанака УСД-а, на којима су обухваћени сектори као што су енергетика, транспорт, животна средина, унутрашње тржиште, трговина, правда, слобода и безбедност и пољопривреда, одржано је у току периода извештавања. Политички дијалог на министарском нивоу одржан је у јануару 2009. године.

Као потенцијални кандидат за чланство у ЕУ, Србија је усагласила своје законодавство са 93 декларације Заједничке спољне и безбедносне политике (ЗСБП), од укупно 128 релевантних декларација које је ЕУ усвојила у току периода извештавања.

Србија прима претприступну финансијску помоћ путем Инструмента за претприступну помоћ (ИПА). Програм помоћи ИПА наставља да спроводи Делегација Комисије у Београду. Децентрализовани систем спровођења програма за коришћење ове помоћи остаје средњорочни циљ Србије. Припремни рад је започет. Потребни су опсежни даљи напори како би Србија била у стању да преузме одговорност за спровођење свих компоненти ИПА и за будуће управљање Структурним и кохезионим фондовима.

Србији је на националном нивоу из ИПА програма за 2009. годину додељено укупно 194,8 милиона евра. Финансијска помоћ усредсређује се на области као што су јачање владавине права, људска права, образовање, транспорт и заштита животне средине. Србија учествује у вишекорисничким програмима. Србија такође учествује у прекограничној сарадњи са суседним земљама у низу области, као што су инфраструктура, заштита животне средине, културна размена, научно истраживање, отварање нових радних

---

³ Становници Косова (по Резолуцији Савета безбедности УН 1244/99) нису обухваћени постојећим предлогом. Технички захтеви за визну либерализацију још увек нису испуњени на територији Косова. Комисија ће у том погледу наставити да блиско сарађује како са српским тако и са косовским властима и да истражује могућности за решавање визног питања у будућности. Одлука Савета 2008/213/ЕЗ.

⁴ Одлука Савета 2008/213/ЕЗ.

места, безбедност и спречавање криминала. Известан број иницијатива цивилног друштва добија подршку из националних и регионалних програма ИПА кроз Подршку цивилном друштву (*Civil Society Facility*) и путем тематских инструмената финансирања као што је Европска иницијатива за демократију и људска права (*European Initiative for Democratisation and Human Rights*). Укупна подршка цивилном друштву према програмима из 2009. године премашила је 3 милиона евра и усмерена је на грађанске иницијативе и изградњу капацитета, програме „човек човеку” (*people to people*) и партнерске акције између организација цивилног друштва и ЕУ.

Као одговор на економску кризу, Србија прима 100 милиона евра ванредне буџетске помоћи из националне коверте ИПА за 2009. годину. Уз то, сачињен је кризни пакет ИПА за западни Балкан. Он износи до 200 милиона евра и очекује се да привуче инвестиције од најмање 1 милијарде евра, суфинансиране од стране партнерских финансијских институција. Из овог вишекорисничког фонда Србија ће добити део, за финансирање пројеката по питању конкуренције, малих и средњих предузећа, енергетске ефикасности и регулисања банкарског сектора. Србија ће, такође, имати користи од инфраструктурних пројеката. Износ од 9 милиона евра издвојен је за Помоћ за инфраструктурне пројекте (*Infrastructure Project Facility*), за пројекте инфраструктуре водоснабдевања и реконструкције градског превоза у Београду.

Што се тиче програма Заједнице, ЕУ је суфинансирала учешће Србије у Седмом оквирном програму Европске заједнице за истраживање, у Програму „Култура“, Програму „Фискалис 2013“, Програму „Царине 2013“ и Програму за запошљавање и друштвену солидарност (ПРОГРЕС).

2. ПОЛИТИЧКИ КРИТЕРИЈУМИ

У овом одељку испитује се напредак Србије у испуњењу критеријума из Копенхагена, који захтевају стабилност институција које гарантују демократију, владавину права, људска права и поштовање и заштиту мањина. У њему се, такође, прате регионална сарадња, добросуседски односи са земљама обухваћеним проширењем и државама чланицама, као и испуњавање међународних обавеза, као што је сарадња са Међународним кривичним судом за бившу Југославију (Хашким трибуналом).

2.1. Демократија и владавина права

Устав

Активност која је уследила после мишљења Венецијанске комисије Савета Европе о уставним одредбама за које се сматра да нису у потпуности у складу са европским стандардима, само је делимична. Главни разлози за забринутост остају контрола политичких странака над мандатима посланика и улога Народне скупштине у именованима у правосуђу.

Скупштина покрајине Војводине усвојила је нацрт Статута Војводине у октобру 2008. године, у складу са уставним захтевима. Међутим, Народна скупштина још није усвојила нацрт Статута, како то налаже Устав. Рок за то истекао је 31. децембра 2008. године. Скупштина није усвојила ни пратећи закон о преносу овлашћења са државног на покрајински ниво. Главни разлози за ово кашњење у вези су са политичким и страначким поделама око приступа децентрализацији у Србији.

Уопштено говорећи, мало је напретка у усвајању законодавства за спровођење новог уставног оквира. Уставни захтеви у вези са статусом Војводине још увек се не спроводе. Потребне су даље реформе да би се обезбедило да се уставне одредбе, посебно оне о правосуђу, спроводе у складу са европским стандардима. Ово је један од кључних приоритета Европског партнерства.

Народна скупштина

Након продуженог периода опструкције, измене и допуне пословника о раду Народне скупштине усвојене су у фебруару 2009. године, чиме су омогућене ефикасније скупштинске расправе. То је довело до побољшања у раду Народне скупштине, укључујући и усвајање закона кроз законодавни поступак. Пооштрени су услови под којима посланици могу да покрену питање повреде пословника, што је био главни извор раније праксе опструкције. Установљени су дневни ред и временска динамика пленарних расправа Парламент је активирао постојећу, али раније ретко коришћену, меру за спровођење контроле над извршном влашћу, односно могућност да посланици постављају и писана и усмена питања и да се организују расправе на конкретне теме које предложи посланици.

Народна скупштина усвојила је нови Закон о политичким странкама у мају 2009. године. То је важан закон којим су успостављена јаснија и строжа правила за регистрацију и којим ће се смањити број странака, од којих неке постоје само на папиру. Овим законом се број потписа потребних за регистровање странке повећава на 10.000 или на 1.000 за странке које заступају мањине. Нови процес регистрације започет је у јулу 2009. године.

Народна скупштина сада остварује боље резултате по питању усвајања нових закона. Међутим, постоји потреба да се побољшају *ex ante* провере компатибилности са стандардима ЕУ пре него што се закони усвоје. Уз то, недовољно је консултовање са јавним мњењем о садржини и утицају нацрта закона.

Изазови са којима је суочена законодавна активност још увек су знатни. Промене у пословнику су само делимичне, а усвајање сасвим новог пословника тек предстоји. Даље, ревизије поступка усвојене су без пуног учешћа опозиције. Понавља се пракса опструкције и одуговлачења у доношења закона, подношењем великог броја небитних амандмана на нацрте закона. Нови изборни закони и Закон о Народној скупштини тек треба да се усвоје.

У фебруару 2009. године спорови око одлуке јавне радиодифузне установе (РТС-а) да укине директан пренос скупштинских заседања довели су до прекида рада Народне скупштине. Нађено је привремено решење по којем би седнице наставиле да се преносе до увођења специјалног скупштинског ТВ канала.

Народна скупштина и њени одбори још увек немају довољан број квалификованог особља. Одбори остају слаби, а њихов рад је претежно реактиван. Наставља се пракса израде закона по хитном поступку, а то има утицаја на квалитет законодавства. Запаљив, и понекад увредљив, језик неки посланици користили су против политичких противника и бранилаца људских права. Санкције су примењене у неким случајевима, али, у целини, текућа скупштинска правила показала су се као неадекватна и нису спречила такво понашање. Скупштини још увек недостаје кохерентан приступ по питању сарадње са цивилним друштвом, међународним организацијама и другим заинтересованим странама.

Скупштински одбор за финансије није обезбедио одговарајућу контролу финансирања политичких странака. Према садашњем непотпуном законодавству, одбор нема овлашћења да у потпуности истражи извештаје и санкционише странке које се не придржавају своје обавезе да подносе извештаје.

Изборни оквир још није ревидиран и није у складу са европским стандардима. Уставне одредбе које странкама дају контролу над мандатима посланика настављају да коче рад и реформу законодавног тела. Већина парламентарних странака закључила је индивидуалне споразуме са својим посланицима о бланко оставкама, које руководство

странке може да активира у сваком тренутку. Законодавство које се захтева по Уставу није усвојено. Садашња процедура за потписивање бланко оставки, стога, није законом регулисана и изазвала је велику политичку и правну расправу после поделе у Српској радикалној странци. Та подела је довела до формирања нове странке, Српске напредне странке, са одвојеним одбором у скупштини Србије.

Уопштено говорећи, десила су се нека побољшања у функционисању парламента, укључујући доношење закона кроз законодавни поступак, код закона у областима конкуренције, пољопривреде, правде, слободе и безбедности. Такође, остварен је изванредан напредак у смислу да су расправе после ревизија поступка учињене ефикаснијим, мада потпуна реформа тек предстоји. Институционална способност Народне скупштине и даље је мала и, упркос променама правила, Народна скупштина недовољно користи своја овлашћења за контролу извршне власти. На рад Народне скупштине и даље утиче контроверзно питање посланичких мандата. Капацитет скупштинских одбора остаје ограничен. Изборни закони још нису ревидирани.

Влада

Влада је стабилна и показала је висок степен консензуса по питању европских интеграција као стратешког приоритета. У јануару 2009. године Влада је почела да спроводи одредбе Прелазног споразума ССП-а. Царине су смањене и примењују се од 30. јануара 2009. године, а предузете су и мере у области конкуренције и државне помоћи. Савет за европске интеграције, на чијем челу је председник Владе, састао се два пута од формирања нове Владе, дајући своју пуну политичку подршку напорима Владе у области визне либерализације, спровођења Прелазног споразума и даљег усаглашавања домаћег законодавства са правним тековинама ЕУ.

У марту 2009. године, Влада је одобрила нову организациону структуру за Канцеларију за европске интеграције Владе Републике Србије, у циљу обезбеђивања ефикасније и свеобухватније координације процеса приступања ЕУ. Канцеларија за европске интеграције добро функционише. Побољшан је увид Народне скупштине у рад Владе и уведена је пракса редовних расправа у Народној скупштини и давања одговора на посланичка питања. Генерални секретаријат Владе реорганизован је у циљу јачања његове улоге у планирању, праћењу и анализи политике.

Влада припрема велики број предлога закона у циљу даљег усаглашавања националног законодавства са европским стандардима. Међутим, квалитет знатно варира по министарствима, а Републичком секретаријату за законодавство није дато довољно времена да темељно провери компатибилност са постојећим националним законодавством. То одражава неуједначену административну способност за европске интеграције у оквиру постојећих ресорних министарстава. Анализа регулаторног утицаја није довољно темељна и недовољно се пажње посвећује делотворном спровођењу постојећег законодавства и акционих планова.

Влада је критикована због повлачења Нацрта закона о борби против дискриминације из скупштинске процедуре, што је био одговор на притисак који су извршиле верске заједнице. Реаговање на претње смрћу упућене државном секретару за

људска и мањинска права, због тога што је бранио права лезбијске, геј, бисексуалне и транссексуалне (ЛГБТ) популације, било је недовољно.

Било је случајева мешања Владе у рад правосуђа и сукоба интереса. У том смислу, Влада није испоштовала препоруке Одбора за спречавање сукоба интереса.

Што се тиче локалне управе, закон којим се регулише пренос имовине општинама није усвојен. То омета децентрализацију. Закон о регулисању статуса запослених у локалној управи такође тек треба да се усвоји.

Уопштено говорећи, стабилност у Влади је повећана, са већим консензусом по питању европских интеграција. Влада је припремила велики број закона у низу области. Међутим, недовољно се пажње посвећује оцени утицаја и делотворном спровођењу постојећих закона и стратегија. Недовољна акција предузета је у случајевима сукоба интереса и некомпатибилних функција. Планирање рада Владе треба да се побољша, са већом координацијом међу министарствима.

Државна управа

Као део реформе државне управе, Закон о државним службеницима измењен је и допуњен у децембру 2008. године. Новим одредбама утврђени су јасни образовни услови за радна места државних службеника, дефинисана је улога омбудсмана у вези са отпуштањем државних службеника и продужен законски рок за завршетак отворених конкурса за регрутовање државних службеника до краја 2009. године. Као део ангажмана са Међународним монетарним фондом (ММФ) у одговору на финансијску кризу, усвојено је законодавство о смањењу плата за све изабране и именоване државне службенике до краја 2009. године. Поред тога, Влада предузима мере да знатно смањи број запослених у државној управи. Нови Закон о матичним књигама усвојен је у марту 2009. године, са циљем увођења електронске комуникације између државних тела и регистара, чиме се олакшава управљање документима.

Међутим, законодавни оквир који регулише државну управу још није довршен. Закон о управном поступку, Закон о управним споровима, ажурирани акциони планови за спровођење стратегије реформе државне управе и релевантни подзаконски акти још нису усвојени. Предузети су само почетни кораци за увођење конкретних мера у борби против корупције у државној управи, а даља акција или судска контрола нису адекватни.

Канцеларије заштитника грађана (омбудсмана), како на државном тако и на покрајинском нивоу, веома су активне. Издале су велики број мишљења и препорука, посетиле релевантне институције и предложиле измене и допуне законодавства. Повећана је свест јавности о постојању и одговорностима омбудсмана. Покрајински омбудсман организовао је кампање подизања свести јавности у Војводини. Међутим, државна власт није обезбедила све неопходне ресурсе да би канцеларије могле у потпуности да извршавају своја овлашћења, а активности које су уследиле после омбудсманових препорука нису довољне. На локалном нивоу, канцеларије су установљене у само 11 градова и општина.

Повереник за информације од јавног значаја постао је активнији. Након усвајања Закона о заштити података о личности у новембру 2008. године, овлашћења повереника проширена су тако да обухвате и заштиту података. Обука особља повереника задуженог за заштиту података почела је почетком 2009. године. Међутим, недовољан број запослених, поготово сада када је канцеларија преузела додатне задатке, и одсуство механизма за спровођење повереникових одлука, главне су препреке за рад ове канцеларије.

Друге независне регулаторне институције – Државна ревизорска институција, Одбор за решавање о сукобу интереса, Савет за борбу против корупције, Комисија за

заштиту конкуренције, Управа за јавне набавке, Комисија за заштиту права понуђача – настављају да се суочавају са тешкоћама у спровођењу својих мандата. Оне се првенствено односе на недостатак средстава и неодговарајући званични одговор на њихове одлуке и препоруке.

Јачање капацитета и даље усавршавање у оквиру полиције су настављени, са позитивним корацима предузетим у циљу модернизације рада полиције и побољшања међународне и регионалне сарадње. Боља координација са полицијским структурама и другим министарствима допринела је усвајању неколико кључних стратегија и закона. Предузети су и кораци на побољшању односа са јавношћу и цивилним друштвом, али сарадња треба даље да се развија и успостави у целој полицијској служби.

Уопштено говорећи, Србија има добре капацитете у области државне управе. Међутим, темпо реформе државне управе је спор. Акциони план за спровођење стратегије реформе државне управе још није усвојен. Систем награђивања према резултатима рада предвиђен измењеним и допуњеним Законом о државним службеницима још није спроведен. Транспарентност у државној управи мора да се побољша и већи приоритет треба да се да борби против корупције и делотворној подршци раду независних тела. Ово је кључни приоритет Европског партнерства. Потребна је већа координација у спровођењу реформе државне управе, укључујући праћење и евалуацију, а треба да се развију и праксе доброг управљања.

Цивилна контрола снага безбедности

У марту 2009. године, Влада Србије усвојила је стратешки преглед одбране који пружа оквир за средњорочно и дугорочно планирање одбране. У априлу 2009. године, Влада је усвојила два кључна реформска документа – Војну стратегију и Стратегију одбране. Скупштински одбор за безбедност и одбрану одржавао је редовне расправе са цивилним и војним обавештајним службама. У априлу и мају 2009. године одбор је спровео прве теренске обиласке Безбедносно информативне агенције, Војно-безбедносне агенције и Војне обавештајне агенције. Министарство одбране показало је већу отвореност за консултације са цивилним друштвом о припреми нових војних стратегија.

У децембру 2008. године избила је јавна расправа између начелника Генералштаба Војске и Министра одбране у вези са динамиком и природом реформи одбране. У складу са својим уставним овлашћењима, председник Србије разрешио је дужности начелника Генералштаба и именовано новог у фебруару 2009. године.

Законодавни оквир је, међутим, непотпун. Стратегије националне безбедности и одбране, које је Влада одобрила у априлу 2009. године, Скупштина још увек није усвојила. Штавише, закони о алтернативном служењу војног рока и приговору савести, војним обавештајним агенцијама и војним безбедносним агенцијама, као и Закон о трговини оружјем и војном опремом још увек нису усвојени.

Цивилна контрола остаје недовољна, а релевантном скупштинском одбору недостаје специјализовано особље. Одбор је углавном одржавао рутинске периодичне седнице и тек је однедавно почео теренске посете безбедносним агенцијама. Не одржавају се дебате о начину трошења војног буџета, као ни оне о јавним набавкама војне опреме.

Уопштено говорећи, остварен је изванредан напредак у цивилној контроли снага безбедности, уз већу укљученост скупштинског одбора за безбедност и одбрану. Реформа у овом сектору тек треба да се оконча.

Остварен је напредак у реформи правосудног система, што представља кључни приоритет Европског партнерства. У децембру 2008. године усвојен је низ правосудних закона, чиме је започела широка реформа правосуђа. Међу њима су били закони о Високом савету правосуђа, о судијама, о организацији судова, о Државном већу тужилаца и о јавном тужилаштву.

Два нова тела – Високи савет судства и Државно веће тужилаца – основана су у априлу 2009. године. Она ће бити одговорна за избор и унапређење судија и тужилаца. То укључује дефинисање критеријума и спровођење општег поступка поновног именовања судија и тужилаца.

У складу са Уставом, нови Високи савет судства имаће једанаест чланова. Председник Врховног касационог суда, министар правде и председник Парламентарне комисије за правосуђе биће *ex officio* чланови, а преосталих осам изборних чланова, од којих шест судија, именоване Скупштина. По закону, предложени кандидати биће изабрани путем избора на којима могу да учествују све судије у Србији. Чињеница да ће судије имати већину места у Савету, треба да обезбеди њихову правичнију и адекватнију заступљеност и да смањи политички утицај којем је садашњи Савет изложен.

Аутономија тужилаштва ојачана је продужењем мандата, тј. увођењем сталних радних места за заменике тужилаца након именовања од стране новог Државног већа тужилаца.

Нови Закон о седиштима судова уводи велике промене у систем, који се тренутно састоји од око 168 судова. По овом закону, нова мрежа судова Србије ће се састојати од 34 основна суда, 26 виших судова и 4 жалбена суда опште недлежности. Овај закон такође предвиђа специјализоване трговинске и управне судове и Врховни касациони суд. Да би се обезбедио адекватан приступ правди, основни судови ће задржати судске јединице у претходним седиштима општинских судова и судије ће путовати до њих у данима предвиђеним за расправе. Очекује се да ће нови систем почети да се примењује од јануара 2010. године.

Међутим, нови пакет правосудних закона садржи велике слабости. Као изузетак од општег правила, чланове који представљају судије у првом саставу новог Високог савета судства именоване је претходни Високи савет судства, за који предлози судова нису били обавезујући. Ова процедура именовања не предвиђа довољно учешће правосуђа и оставља простор за политички утицај. Ово је посебно забрињавајуће будући да ће први нови Високи савет судства бити у потпуности задужен за спровођење поступка поновног именовања свих судија.

Поступак поновног именовања суочен је са великим изазовима. Усвојени критеријуми за поновно именовање како судија тако и тужилаца нису у потпуности у складу са препорукама Венецијанске комисије Савета Европе. Критеријуми за поновно именовање остављају простора за политички утицај на поступак, будући да их је тешко оценити у пракси. Кратак постављени рок – крај 2009. године – изазива озбиљну забринутост у погледу могућности да се спроведе објективан поступак. Овим се ствара ризик дугорочне политизације судства. Ипак, Уставни суд Србије је у пресуди из јула 2009. године потврдио уставност поступка поновног именовања, након жалбе коју је поднело Друштво судија Србије.

Забринутост у погледу аутономије тужилаштва и даље постоји. Упркос одређеним побољшањима у новом законодавству, поступак избора државних тужилаца и њихових заменика остаје подложен утицају Скупштине.

Уставни суд је наставио да ради са ограниченим бројем запослених од десет судија, док именовање пет судија тек предстоји. Поврх ионако великог броја нерешених предмета, 1.787 нових предмета регистровано је у 2008. години. Суд је процесуирао 786 предмета.

Упркос покушајима да се спроведе посебан програм, значајан број нерешених предмета у грађанским, трговинским и управним поступцима остаје разлог за забринутост. Извршење пресуда остаје неефикасно. Постоји важна потреба да се осавремене судски поступци и побољшају системи руковођења судовима.

Напредак у решавању предмета у суђењима за ратне злочине пред домаћим судовима је спор. Ступање на снагу Законика о кривичном поступку из 2006. године одложено је, по други пут, до краја 2010. године.

Уопштено говорећи, Србија је умерено напредовала у области реформе правосуђа. Остварен је напредак у виду усвајања новог законодавног оквира и предуземања корака за његово спровођење. Међутим, текућа реформа и њено делимично исхитрено спровођење представљају велике ризике по независност, одговорност и ефикасност правосуђа.

Политика борбе против корупције

Србија је остварила напредак у побољшању институционалног оквира за борбу против корупције. Настављено је спровођење препорука Групе држава против корупције (ГРЕКО) и међународних конвенција. Скупштина је изабрала извршни одбор Агенције за борбу против корупције у априлу 2009. године. Агенцији су такође додељене просторије, буџетска средства, као и почетна техничка и административна помоћ. Забележен је напредак у приступу информацијама од јавног значаја, где је дошло до знатног повећања броја захтева.

Извршни органи показују виши ниво посвећености у борби против корупције, што је довело до хапшења неколико осумњичених и отварања неколико случајева високог профила. Унутрашња контрола оперативна је у свим извршним органима.

Међутим, корупција остаје широко распрострањена у многим областима и наставља да представља озбиљан проблем. Има много препрека за искорењивање системске корупције. Најрањивији сектори су јавне набавке, приватизација и други велики буџетски расходи, али и опорезивање, царина и издавање дозвола. Акциони план за 2007. годину још увек није спроведен. Не постоји јасан план у погледу мера потребних за спровођење потврђених међународних конвенција. Укупно процесуирање случајева корупције остаје неефикасно, са свега неколико правоснажних пресуда. Кратак мандат специјалног тужиоца и његових заменика (две године) ограничава њихову делотворност и аутономију.

У одсуству Агенције за борбу против корупције, за коју се очекује да ће бити оперативна тек 2010. године, одредбе о сукобима интереса и финансирању политичких странака из 2008. године још увек се не спроводе. Штавише, ове одредбе имају недостатке, нарочито у погледу финансирања странака, што ће отежати делотворан надзор. Неопходна су даља побољшања антикорупцијског законодавства. У међувремену, настављена је примена старог Закона о финансирању политичких странака, што је довело до одсуства довољне контроле над овом облашћу. Изборна комисија, која тренутно делује као надзорно тело, није имала ни овлашћења ни капацитет да спроведе достављање финансијских извештаја и да оцени тачност достављених информација. Исто важи за контролу сукоба интереса, где велики део државних функционера још увек не испуња своје обавезе извештавања.

Недовољна заштита сведока о незаконитим активностима организација у којима су запослени, негативно утиче на борбу против корупције. Поступци јавних набавки и приватизације, заједно са буџетским расходима, и даље нису ефикасно праћени од стране независних тела. Државна ревизорска институција је још увек у веома раној фази рада и тек је почела да обавља своје прве ревизије. Због озбиљног мањка људских ресурса и ревизорских капацитета, није обезбеђен адекватан надзор јавних расхода.

Уопштено говорећи, остварен је извештајан напредак у усвајању новог законодавног и институционалног оквира за борбу против корупције, што представља кључни приоритет Европског партнерства. Међутим, делотворност спровођења закона и судских власти остаје мала. Оснивање Агенције за борбу против корупције иде споро, а релевантно законодавство треба даље да се побољша. Финансирање политичких странака и сукоби интереса остају озбиљни разлози за забринутост.

2.2. Људска права и заштита мањина

Поштовање међународног права о заштити људских права

Када је реч о потврђивању инструмената у заштити људских права, Србија је ратификовала све главне инструменте у заштити људских права. Ревидирана Европска социјална повеља и Европска конвенција о прекограничној телевизији ратификоване су у мају 2009. године.

Европски суд за људска права примио је 1.361 нову представку и донео 17 пресуда од октобра 2008. до септембра 2009. године, којима је утврђено да је Србија прекршила Европску конвенцију о заштити људских права и основних слобода. Пресуде су се односиле на повреду права на правично суђење. Од септембра 2009. године, у процедури је скоро 3.000 случајева против Србије.

У вези са унапређењем и спровођењем људских права, Министарство за људска и мањинска права ради на подизању свести у органима управе о међународним обавезама у вези са људским правима. То министарство је такође потписало меморандум о сарадњи са преко 150 организација цивилног друштва које су активне у области људских права, чиме је побољшан ниво укључености организација цивилног друштва у креирање политике и одлучивање. Министарство за људска и мањинска права промовише толеранцију и поштовање људских права и користи прилике као што су Међународни дан толеранције, Међународни дан Рома и Светски дан деце за подизање свести становништва.

Правосудни центар за обуку и стручно усавршавање наставља да пружа обуку у вези са Европском конвенцијом о људским правима. Побољшала се свест међу судијама о међународним обавезама у вези са људским правима. Међутим, судови још увек оклевају да директно примене ратификоване међународне уговоре.

Уопштено говорећи, постоји правни и институционални оквир за поштовање људских права и остварен је извешан напредак у поштовању међународног права у области заштите људских права. Ново Министарство за људска и мањинска права игра важну улогу у промовисању тих права. Потребни су даљи напори да би се повећало разумевање релевантних међународних стандарда у овој области.

Грађанска и политичка права

Извешан напредак је остварен у спречавању мучења и злостављања и у борби против некажњавања. Најновији закључци Комитета УН за борбу против мучења, као и извештај Комитета Савета Европе за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања објављени су у јануару 2009. године. Србија је доставила одговоре на оба извештаја, у којима је дат преглед мера које су органи власти предузели на спречавању мучења и лошег поступања.

Већи напори су, међутим, и даље потребни да би се спречили даљи случајеви мучења и злостављања. Конкретно, Србија још увек није успоставила национални механизам за спречавање мучења, што представља обавезу која произилази из њеног потврђивања Опционог протокола уз Конвенцију против мучења и другог окрутног,

нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања, 2006. године. Даљи полицијски извештаји о нечовечном поступању указују на то да таква несавесна поступања још нису искорењена.

Заменик омбудсмана за права лица лишених слободе именован је да би надгледао притворске јединице. Међутим, полицијски поступци за лишавање слободе остају разлог за забринутост. Конкретно, има повреда права лица лишених слободе на приступ адвокату, лекару и, када је то потребно, преводиоцу. Унутрашња и спољна инспекција притворних центара је нередовна. Не постоји никакав независан спољни механизам контроле.

Што се тиче приступа правди, није остварен напредак у усвајању законодавства и успостављању свеобухватног система бесплатне правне помоћи.

Известан напредак остварен је у реформи затворског система. Први кораци предузети су у новембру 2008. године, када је уведен систем алтернативних санкција. Напредак је остварен у развијању програма и капацитета за појединачно лечење затвореника и пружање бољих медицинских услуга. Међутим, ефекти ових мера остали су ограничени док се не изврши ревизија законодавства. Проблем претрпаности затвора се наставља, због неделотворне примене алтернативних санкција и непостојања декриминализације мањих прекршаја или програма реинтеграције. Уз то, непостојање обуке кочи спречавање дискриминације и заштиту људских права. Забележена је повећана употреба дрога и корупција у затворима након независног мониторинга од стране невладиних организација.

Слобода изражавања је генерално заштићена Уставом и другим законима. Новим антидискриминаторним законодавством уведено је правило о забрани говора мржње. Слична забрана постоји у Закону о јавном информисању, а изменама и допунама Кривичног законика из августа 2009. године одредбе о говору мржње су даље разрађене. Међутим, упркос правном оквиру, инциденти који укључују говор мржње, претње и физичке нападе на новинаре, браниоце људских права и лезбијску, геј, бисексуалну и транссексуалну (ЛГБТ) популацију не истражују се на адекватан начин, а починиоци се не приводе правди. Нема напретка у истрагама за убиства новинара које датирају из 90-их година и 2001. године, као ни за покушај убиства новинара 2007. године.

Што се тиче медија, измене новог Закона о радиодифузији, којима је разјашњен поступак именовања чланова Радиодифузног савета, усвојене су у мају 2009. године. Напредак је остварен у смислу транспарентности и одговорности за активности Републичке радиодифузне агенције. Процес доделе фреквенција окончан је 2008. године. Републички радиодифузни савет издао је 467 дозвола радио и ТВ станицама. У мањем броју случајева, посебно оних који се односе на медије који користе мањинске језике, одлуке су се показале контроверзним и покренуто је питање процесних неправилности. Именовање два нова члана Радиодифузног савета, уместо оних чији су мандати истекли, тек предстоји. Нови Закон о медијској концентрацији и Закон о оглашавању (рекламирању) још нису усвојени. Политичко мешање у рад медија се наставља. Кршења правила о заштити приватности и етике од стране неких врста медија су настављена. У августу 2009. године измене и допуне Закона о јавном информисању усвојене су по хитној процедури. Влада и Скупштина критиковане су од стране цивилног друштва, професионалних удружења и међународних организација због недостатка транспарентности и недостатка јавних консултација пре усвајања измена и допуна закона. Штавише, постоји забринутост да неке од нових одредаба, као што је тежина казни за повреде професионалних норми, могу да утичу на кршење слободе медија.

Слобода окупљања зајемчена је Уставом. Државни органи директно су одговорни да гарантују делотворно коришћење овог основног права. Закон који забрањује окупљања неонацистичких и фашистичких организација и забрањује употребу неонацистичких и фашистичких симбола усвојен је у мају 2009. године. Има побољшања у сарадњи и

деловању српске полиције у пружању заштите током јавних окупљања. Међутим, планирана Београдска парада поноса морала је да буде отказана у последњем тренутку, септембра 2009. године, будући да власти у Србији нису могле да гарантују безбедност учесника. Организација овог догађаја нарушена је претњама екстремистичких и десничарских група организаторима и учесницима, као и атмосфером пуном предрасуда о ЛГБТ заједници.

Слобода удруживања зајемчена је Уставом и новим законима о политичким странкама и удружењима. Уставни суд примио је четири захтева за забрану политичких странака или удружења грађана. Један је одбачен, а три су у процедури.

Организације цивилног друштва играју значајну улогу у друштвеном, економском и политичком животу Србије и дају немерљив допринос демократској транзицији у земљи. Браниоци људских права играју кључну улогу у подизању свести о грађанским и политичким правима, позитивном утицају на јавну политику и борбу против некажњавања. Нови Закон о удружењима, усвојен у јулу 2009. године, разјаснио је правни статус невладиних организација. Остварена су извесна побољшања унутар државне управе Србије у сарадњи са цивилним друштвом. Међутим, сарадња остаје претежно *ad hoc* и селективна. Невладине организације, посебно браниоци људских права, још једном су били жртве претњи и вербалног злостављања због другачијих мишљења по питањима као што су Косово и борба против некажњавања.

Уставне гаранције омогућују слободу вероисповести, а ново антидискриминаторно законодавство забрањује дискриминацију на верској основи. Према извештајима невладиних организација које су активне у овој области, у 2008. години дошло је до смањења верски мотивисаних инцидената. Међутим, било је пријављених напада на „нетрадиционалне” заједнице, као што су адвентисти и јеховини сведоци. Званичне активности предузете након ових инцидената недовољне су.

Примена Закона о црквама и верским заједницама из 2006. године у пракси довела је до извесног броја арбитрарних одлука у вези са регистрацијом нетрадиционалних заједница. Од приближно 170 верских организација активних у Србији, само 13 их је регистровано, уз 7 традиционалних заједница наведених у закону. Известан број случајева је у процедури пред Врховним судом Србије, укључујући дугогодишњи случај Црногорске православне цркве. У мају 2009. године, специјални извештач УН за слободу вере или уверења закључио је да је извесном броју верских заједница и група овим законом нанета штета, због његових дискриминаторних дејстава. У априлу 2009. године, Државни омбудсман изјавио је да Закон треба да се ревидира и да критеријуми за регистрацију треба да се разјасне.

Уопштено говорећи, грађанска и политичка права у Србији поштују се у великој мери. Међутим, постојеће уставне и законске гаранције треба у потпуности да се примењују, а повреде да се на одговарајући начин истраже. Релевантно законодавство треба да се даље усклади са европским стандардима. Српски органи треба да предузму веће напоре у борби против некажњавања на свим нивоима.

Економска и социјална права

Када је реч о правима жена, Национална стратегија за побољшање положаја жена и унапређење родне равноправности усвојена је у фебруару 2009. године и у њој је идентификовано шест најкритичнијих области: побољшање економског положаја, здравље, заступљеност у јавном и политичком животу, равноправности у образовању, сузбијање насиља и елиминисање родних стереотипа у медијима. Законодавство забрањује дискриминацију на основу пола. Међутим, још увек није усвојен ни један конкретан закон о

родној равноправности. Ниво насиља над женама, укључујући насиље у породици, остаје озбиљан разлог за забринутост. Повреда права жена права често остаје непријављена. Невладине организације играју кључну улогу у подизању свести о овом проблему. На покрајинском нивоу, спровођење Стратегије за заштиту од насиља у породици и других облика родно заснованог насиља у Војводини започело је у јануару 2009. године.

У вези са правима деце, Национална стратегија за заштиту деце од насиља усвојена је у децембру 2008. године, али још увек није спроведена. Министарство правде усвојило је протокол у циљу заштите деце од злостављања. У јуну 2009. године Србија је потписала Европску конвенцију о остваривању дечијих права, као и ревидирану Европску конвенцију о усвајању деце. Текућа реформа резиденцијалних установа за децу довела је до тога да се мањи број деце смешта у такве установе. Међутим, овај процес, заједно са развојем алтернативних мера, треба да се убрза.

Више заједничких напора треба уложити да се подигне свест о ситуацији угрожених група деце и обезбеди заштита њихових права. Стопа похађања школе од стране ромске деце, нарочито девојчица, и даље је веома ниска. Због њиховог недовољног познавања српског језика, многа деца, нарочито ромске избеглице из иностранства, смештају се у посебне школе за децу са инвалидитетом. Инклузивно образовање треба да се развија, будући да се право на образовање, нарочито деце са инвалидитетом, континуирано крши. Насиље над децом остаје сталан проблем.

Што се тиче социјално угрожених особа и/или особа са инвалидитетом, изванредан напредак остварен је усвајањем Закона о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом, у мају 2009. године, који регулише неколико области у вези са запошљавањем, укључујући подстицаје за равноправно учешће особа са инвалидитетом на тржишту рада, професионалну рехабилитацију и обавезно запошљавање особа са инвалидитетом. Конвенција УН о правима особа са инвалидитетом и Опциони протокол ратификовани су у мају 2009. године. Спровођење стратегије за побољшање положаја особа са инвалидитетом се наставља.

У области менталног здравља, Влада је наставила да предузима мере у циљу деинституционализације заштите менталног здравља и развоја и јачања капацитета служби на нивоу заједнице. Међутим, ова реформа споро се одвија. Поменуте службе на нивоу заједнице остају недовољно развијене.

У области права радника и синдиката, Влада је потписала проширени општи колективни уговор са синдикатима и удружењем послодаваца у новембру 2008. године, којим су обухваћена разна права запослених, као што су накнада за рад, друге бенефиције, и безбедност на раду. Ово је постало обавезујуће за све послодавце, укључујући државу. Међутим, примена овог новог уговора привремено је одложена због економске кризе. Социјални дијалог остаје слаб, а консултације између социјалних партнера нису редовне.

Капацитет Социјално-економског савета остаје слаб, такође због недостатка средстава. Он би требало да има активнију консултативну улогу у креирању закона. Локални савети су успостављени само у ограниченом броју општина и њихова улога остаје маргинална.

Закон о забрани дикриминације усвојен је у марту 2009. године. Овај закон означава корак напред у заштити људских права. Он предвиђа именовање независног повереника за заштиту равноправности. Предвиђа и судску заштиту. Повереник ће се бавити свим случајевима дикриминације, изузев оних који су већ судски процесуирани. Очекује се да ће повереник радити од јануара 2010. године. У пракси и даље постоји дикриминација, посебно према рањивим групама као што су Роми, особе са инвалидитетом и ЛГБТ популација. Све ове групе су често жртве нетолеранције и говора мржње. Жртвама дикриминације пружа се мало подршке и потребна је већа посвећеност свих актера –

полиције, тужилаштва и судства – како би се обезбедило да се закони у потпуности примењују. (Видети Одељак 4.1.8. Социјална политика, запошљавање и политика јавног здравља).

У вези са имовинским правима, Србија је усвојила нови закон којим се регулише приватно власништво градског грађевинског земљишта. Међутим, континуирано непостојање правног основа спречава правилно покретање процеса реституције. Приватизација неких спорних имовина се наставља, уз ризик да се *de facto* прејудуцирају будуће одлуке о враћању имовине. Процес реституције суочава се са већом неизвесношћу услед економске кризе и последичних ограничених буџетских средстава.

Уопштено говорећи, правне одредбе о заштити економских и социјалних права у великој су мери заживеле у Србији. Спровођење постојећег законодавства треба да се обезбеди у потпуности. Потребно је уложити трајније напоре да се побољша социјална инклузија деце, особа са инвалидитетом и других угрожених група. Заштита жена од свих облика насиља треба да се ојача.

Права мањина, културна права и заштита мањина

Поред уставних одредби, ново законодавство изричито забрањује дискриминацију етничких мањина. Закон о политичким странкама предвиђа афирмативне мере у корист странака етничких мањина, тако што дозвољава мањи број потписа за регистрацију. Народна скупштина и Скупштина Аутономне покрајине Војводине утврдиле су услове под којима представници мањина могу да користе свој језик. Основано је укупно 16 националних савета националних мањина. У августу 2009. године усвојен је Закон о националним саветима националних мањина. Овај закон ће регулисати надлежности и избор националних савета националних мањина у складу са међународним стандардима. У мају 2009. године, Комитет министара Савета Европе издао је скуп препорука у вези са применом Европске повеље о регионалним и мањинским језицима у Србији. Ове препоруке позивају на унапређење толеранције и боље регулисање употребе мањинских језика у образовању. Међудржавна комисија, коју је предвидео билатерални споразум са Мађарском о заштити националних мањина, састала се у мају 2009. године. Слични споразуми потписани са Хрватском, Румунијом и Бившом Југословенском Републиком Македонијом не примењују се у потпуности и Међудржавне комисије нису у потпуности оперативне.

Републички савет за националне мањине још се није састао. Статус различитих мањина се у пракси разликује од регије до регије. Посебно је положај Влах и Буњеваца неизвестан и њихов статус није разјашњен, као што је наглашено у препорукама Комитета министара Савета Европе у мају 2009. године. Бугарска национална мањина има проблема у коришћењу права на приступ информацијама на сопственом језику и права на службену употребу бугарског језика у општинским управама.

На политичку ситуацију у Војводини утиче дебата око усвајања новог Статута. Сарадња и координација између покрајинских институција и Министарста унутрашњих послова побољшана је. Покрајинска Скупштина и Извршно веће спровели су кампању за унапређивање толеранције и мултикултурализма. У извештају покрајинског омбудсмана из 2008. године поменуто је да се 24 од 597 примљених притужби (4%) односило на права националних мањина. Према подацима Министарства правде, изванредан број правних поступака покренут је у вези са етнички мотивисаним инцидентима. У целини, број етнички заснованих инцидената у покрајини смањен је у 2008. години. Међутим, у првој половини 2009. године у три града Војводине догодили су се инциденти који су укључили физичке нападе и увредљиве графите.

Ситуација на југу Србије погоршала се након извесног броја напада на српску жандармерију у јулу 2009. године. У марту 2009. године потписан је споразум о реконструкцији Владиног координационог тела. У складу са споразумом, представник албанске етничке заједнице именован је за Заменика председника координационог тела. Првобитан бојкот од стране неких Албанаца прекинут је и кључни албански лидери сада учествују у координационом телу. У октобру 2008. године Влада Србије сложила се да признаје дипломе Универзитета у Приштини са печатима УНМИК-а, у складу са претходном праксом која је прекинута у августу 2008. године. Међутим, дугорочно решење за питање признавање диплома Универзитета у Приштини тек треба да се пронађе. Влада је издала дозволе да се двојезични огранци Економског и Правног факултета Универзитета у Нишу оснују у Медвеђи. Проблеми и даље постоје у вези са интеграцијом Албанаца у државну управу и интеграцијом Срба у локалне управе у Прешеву и Бујановцу.

Ситуација у Санцаку се погоршала. Поделе унутар муслиманске заједнице су се наставиле и насиље је избило неколико пута. У априлу 2009. године, инциденти су се из Санцака прелили у Војводину, што је изазвало сукобе међу присталицама супротстављених муслиманских верских фракција. Општинске структуре немају капацитете да у потпуности спроводе мањинска права у Санцаку.

Према подацима Високог комесаријата УН за избеглице (УНХЦР), у Србији постоји око 86.000 избеглица и 205.000 интерно расељених лица. Смањо се број избеглица које живе у колективним центрима. Међутим, више од 5.500 људи још увек живи у овим центрима, подносећи веома лоше услове. Национална стратегија о избеглицама, као и закон који регулише ово питање, тек треба да се ревидирају. Стамбена ситуација побољшана је у веома ограниченој мери. Сиromаштво је широко распрострањено и посебно је акутно међу избеглицама. Незапосленост је висока. За интерно расељена лица ситуација је и даље веома тешка. Они се суочавају са многим препрекама у коришћењу својих основних социјалних права. Веома мали број интерно расељених лица вратило се на Косово.

У време српског председавања Декадом инклузије Рома, Србија је усвојила националну стратегију за побољшање статуса Рома, у априлу 2009. године. Акциони план за спровођење стратегије усвојен је у јулу 2009. године. Органичен број стипендија обезбеђен је за ромске студенте из државног буџета и буџета Војводине. Побољшан је квалитет извештавања националних и локалних медија о ромским питањима. Лига за Декаду инклузије Рома, која представља савез 60 ромских и неромских невладиних организација, постала је уважени партнер свим државним и локалним институцијама. Иницијатива за легализацију ромских насеља, која је започета 2007. године, још увек траје. Крајем 2008. године релевантна министарства потписала су споразуме са осам општина о припреми правне документације за легализацију и премештање ромских насеља. Афирмативна акција која је уведена пре неколико година у области образовања даје резултате, али је још увек недовољна. Надлежна министарства запослила су додатних 45 здравствених медијатора и 26 асистената у настави.

Међутим, ромска популација, нарочито ромска деца и жене, остаје једна од најугроженијих група у земљи. Не постоји организован и систематски приступ решавању питања становања, укључујући премештање ромских насеља, него се примењују *ad hoc* и често неадекватна решења, која су у неким случајевима довела до кршења основних права. Ромска популација подвргнута је дискриминацији, предрасудама и нетолеранцији и жртва је извесног броја појединачних напада. Још увек постоји проблем цивилне регистрације, нарочито за ромска интерно расељена лица. Посебан закон који ће регулисати поступак за признавање правног субјективитета и омогућити накнадно уписивање у матичне књиге још увек није усвојен. Ниске стопе похађања наставе од стране ромске деце и висока незапосленост широко су распрострањени.

Уопштено говорећи, оквир за заштиту мањинских права у Србији заживео је и мањинска права се широко поштују. Недовољно пажње посвећује се решавању статуса избеглица и интерно расељених лица. Ромска популација и даље трпи веома тешке животне услове и честу дискриминацију, посебно у вези са приступом образовању, социјалном заштитом, здравственом заштитом, запошљавањем и адекватним становањем.

2.3. Регионална питања и међународне обавезе

Нема великих отворених питања у вези са поштовањем Дејтонског/Париског мировног споразума од стране Србије. У мају 2009. године, Високи представник и Специјални представник ЕУ у Босни и Херцеговини посетио је Београд, након што је наименован у марту 2009. године. Српски званичници поново су нагласили своју подршку стабилности и територијалном интегритету Босне и Херцеговине. Председник Србије такође је нагласио да су уставне промене у Босни и Херцеговини могуће само уз сагласност легитимних представника три конститутивна народа.

Додатно је побољшана сарадња са Међународним кривичним судом за бившу Југославију (Хашким трибуналом). У свом обраћању Савету безбедности УН у јуну 2009. године, главни тужилац Хашког трибунала је рекао да су надлежни органи Србије адекватно и благовремено одговорили на конкретне захтеве за помоћ и да сарадња мора да се настави и да доведе до даљих конкретних и позитивних резултата. Међутим, упркос побољшаној сарадњи и спроведеним потрагама, хашки оптуженици Ратко Младић и Горан Хаџић још увек су на слободи. Главни тужилац Хашког трибунала изразио је забринутост због негативних изјава виших државних званичника о судским одлукама Трибунала, за које је рекао да „изгледа да су у супротности са нивоом сарадње на терену”. Пуна сарадња са Хашким трибуналом остаје међународна обавеза и кључни приоритет Европског партнерства.

Статус некадашњег Закона Државне заједнице о замрзавању имовине Хашких оптуженика још није разјашњен. Поступци за замрзавање имовине остају веома сложени и постојећи правни оквир садржи могуће празнине и недостатке.

Када је реч о процесуирању ратних злочина пред домаћим судовима, донет је извесан број првостепених пресуда у случајевима који се односе на злочине почињене на Косову и у Хрватској. Тужилац за ратне злочине тренутно истражује преко 100 осумњичених. Он ради ефикасно, у захтевном политичком окружењу и са органиченим средствима. Дванаест судских поступака је у току.

На оперативном нивоу, полиција показује виши степен професионализма. Међутим, у случајевима у вези са Косовом има тврдњи о застрашивању сведока, а извршни органи невољно спроводе пуну истрагу по питању оптужби унутар сопствених редова. Коначне пресуде у неким истакнутим случајевима предмет су критике од стране НВО и јавног мњења, који наводе правне основе, благе казне и ускраћивање правде жртвама и члановима породице. Суђења у вези са домаћим ратним злочинима настављају се спором динамиком.

Побољшана је сарадња у вези са разменом доказа и уступањем неких предмета ратних злочина међу тужиоцима из Хрватске, Босне и Херцеговине и Србије. Међутим, и даље постоје препреке за екстрадицију осумњичених у случајевима ратних злочина и злочина против човечности међу земљама региона. Србија треба, заједно са својим суседима, да се позабави питањем некажњавања у региону, између осталог и предузимањем корака ка закључењу споразума о екстрадицији, који ће обухватити и случајеве ратних злочина.

Политика Србије у погледу Међународног кривичног суда (МКС) остаје у складу са водећим принципима ЕУ и Заједничким ставовима ЕУ о интегритету Римског статута. Закон о сарадњи са Међународним кривичним судом усвојен је у августу 2009. године.

Србија је и даље обухваћена процедуром Парламентарне скупштине Савета Европе за праћење испуњавања обавеза и дужности проистеклих из њеног чланства. Парламентарна скупштина, у априлу 2009. године, усвојила је резолуцију у којој је наведено да Србија правилно извршава своје обавезе и дужности. Међутим, резолуција је

истакла извесан број корака које треба предузети у области међународних обавеза, демократије, владавине права и људских права.

Влада Србије наставила је да оспорава проглашење независности Косова, користећи у ту сврху правне и дипломатске мере, укључујући путем Међународног суда правде (МСП). Међународни суд правде примио је 36 писаних изјава у вези са иницијативом Генералне скупштине УН о саветодавном мишљењу тог суда о законитости проглашења независности Косова.

У децембру 2008. године Влада Србије усвојила је одлуку којом је подржала план генералног секретара УН о размештању ЕУЛЕКС-а на целој територији Косова. У марту 2009. године, шеф ЕУЛЕКС-а по први пут је званично посетио Београд и одржао неколико састанака са представницима власти у Србији. У септембру 2009. године, ЕУЛЕКС и Србија потписали су протокол о полицијској сарадњи. Влада Србије нема званичан контакт са властима на Косову и инсистира на сарадњи само са УНМИК-ом и ЕУЛЕКС-ом.

Што се тиче трговине, Влада Србије не признаје царинске печате Косова, који су евидентирани у Европској заједници и који су, по УНМИК-у, у складу са Резолуцијом 1244 Савета безбедности УН. Србија инсистира да се печати обележе као „Царина УНМИК” или, алтернативно, „Царина ЕУЛЕКС”. Одбијање Србије да призна царинске печате Косова изазива озбиљну забринутост у погледу утицаја на трговину и регионалну сарадњу. Србија и Косово треба да нађу прагматична решења која ће омогућити да кључни регионални форуми наставе да испуњавају своју улогу у унапређивању регионалне сарадње и развоја. Конструктивна сарадња у питањима у вези са Косовом кључни је приоритет Европског партнерства.

Србија је одржала паралелне институције на Косову. Надлежни органи Србије организовале су споредне изборе на Косову, што није у складу са Резолуцијом 1244 Савета безбедности УН. Истовремено, Србија одвраћа косовске Србе од учешћа на општинским изборима које власти Косова организују за новембар 2009.

Власти у Србији уложиле су протест против успостављања косовских безбедносних снага и изјавили да је то нелегално тело. Влада Србије увела је строжа правила да би контролисала коришћење државних средстава на Косову. Министарство за Косово и Метохију у Републици Србији објавило је радни нацрт свеобухватне стратегије за одрживи опстанак и повратак Срба на Косово и отворило га за јавну расправу. Овај нацрт стратегије предвиђа сарадњу са међународном заједницом, али не и са институцијама Косова.

У мају 2009. године, укупно 1.911 особа се и даље водило као нестало у сукобима на Косову. У 2008. години само 43 случаја су решена. Радна група између Приштине и Београда редовно се састаје под покровитељством Међународног комитета Црвеног крста. Међутим, не постоји размена информација у довољној мери да би се брже решавали случајеви несталих особа.

Мало напретка остварено је у процесу спровођења Сарајевске декларације, који је имао за циљ да оконча процес повратка избеглица у региону до краја 2006. године. Док је Србија наставила, у већој или мањој мери, да ради на својој мапи пута, мало се разговарало о питањима спровођења, како на билателарној, тако и на регионалној основи. Власти у Србији учествовале су на састанку на високом нивоу о дуготрајној избегличкој кризи, који је организовао Високи комесар Уједињених Нација за избеглице (УНХЦР) у децембру 2008. године у Женеви. Такође у децембру 2008. године, надлежни органи Србије дистрибуирали су незванични документ који је идентификовао отворена питања у вези са процесом спровођења Сарајевске декларације. Међутим, предузето је мало даљих активности.

Регионална сарадња и добросуседски односи чине суштински део процеса интеграције у Европску Унију.

Србија је наставила да активно учествује у регионалним иницијативама, укључујући Процес сарадње у Југоисточној Европи (SEЕСР) и Савет за регионалну сарадњу (RCC), Споразум о слободној трговини у централној Европи (ЦЕФТА), Споразум о Енергетској заједници и Споразум о Заједничком европском ваздушном простору (ЕСААА). На учешће Србије у регионалној сарадњи, међутим, утицао је њен став према учешћу Косова у регионалним иницијативама и другим форумима.

Што се тиче билатералних односа са другим земљама обухваћеним проширењем и суседним државама чланицама, није било напретка у демаркацији граница са бившим југословенским републикама, конкретно са Хрватском на реци Дунав и са Босном и Херцеговином у вези са неколико спорних граничних прелаза. Демаркација границе са Црном Гором тек предстоји.

Политички односи са Албанијом остали су стабилни, мада је на њих утицало признавање независности Косова од стране Албаније. Није било билатералних политичких посета, али је било састанака на вишем нивоу на маргинама регионалних и међународних догађаја. Постоје стални контакти у погледу правосудне сарадње. Економска сарадња напредовала је, и у марту 2009. године Привредне коморе Србије и Албаније потписале су меморандум о сарадњи.

Односи са Босном и Херцеговином остали су стабилни. Било је неколико посета српских званичника на високом нивоу, укључујући и посету председника Тадића. Србија је такође пружила помоћ Босни и Херцеговини у току нафтне кризе. Као део спровођења Протокола о интерпарламентарној сарадњи из 2008. године, делегација Скупштине Србије посетила је Републику Српску у априлу 2009. године. Није одржан ниједан састанак Савета за међудржавну сарадњу и није постигнут напредак у решавању питања у вези са имовином. Споразум о границама између Србије и Босне и Херцеговине још увек није потписан. Надовезујући се на постојећи споразум о специјалним паралелним односима са Републиком Српском, споразум о економској сарадњи потписан је у јуну 2009. године.

У односима са Хрватском остварен је напредак, нарочито након посете хрватског премијера Београду у марту 2009. године. Амбасадор Србије, који је повучен након што је Хрватска признала независност Косова, враћен је у новембру 2008. године. Споразум о безвизном режиму између две земље наставља добро да функционише. Остварен је напредак у сарадњи у вези са гоњењем оптужених за ратне злочине. Хрватска и Србија потписале су споразуме о полицијској сарадњи, о реадмисији илегалних миграната и о сарадњи у области европских интеграција. Известан напредак остварен је у погледу сарадње на 2.000 случајева лица несталих у рату. Међутим, нема напретка у погледу споразума о границама, нити се билатерална комисија састала. Остала отворена питања укључују она везана за имовину, нарочито захтеве за накнаду штете за изгубљена станарска права, повратак избеглица и тужбе за геноцид пред Међународним судом правде. Односи су били нарочито затегнути усред оштре реторике обеју страна у вези са случајем пред Међународним судом правде крајем 2008. године. Економска сарадња расте, иако су српске инвестиције у Хрватској ограничене у односу на ниво хрватских инвестиција у Србији, што је можда делом последица оклевања у Хрватској да се прихвате српске инвестиције.

Побољшани су односи Србије са Бившом Југословенском Републиком Македонијом. Након захлађења односа у 2008. години, након што је Бивша Југословенска Република Македонија признала независност Косова, власти у Србији сагласиле су се са именовањем новог амбасадора у априлу 2009. године. Било је неколико посета на високом нивоу између две земље. Економска сарадња наставља да се побољшава. Нерешена питања у вези са односима између православних цркава у двама земљама нису имала велике политичке импликације.

На односе са Црном Гором наставља да утиче одлука Црне Горе да призна независност Косова. Црногорска амбасадорка проглашена је као *persona non grata* у

октобру 2008. године. Нови амбасадор акредитован је у септембру 2009. године. Остварена је добра сарадња у сектору одбране и српски министар одбране посетио је Подгорицу у фебруару 2009. године. Црногорски председник посетио је Београд у мају 2009. године. Добра економска сарадња се наставља. На основу билатералног споразума, дипломатске и конзуларне мисије Србије у неким земљама настављају да пружају услуге грађанима Црне Горе.

У вези са питањем двојног држављанства, мали напредак је остварен у правцу закључивања билатералног споразума са Црном Гором. Потписани су споразуми о правосудној сарадњи и заједничким граничним патролама. Ојачана је полицијска сарадња у борби против прекограничног организованог криминала. Разговори о демаркацији граница су у току.

Односи са Турском су, у целини, добри. Споразум о војној сарадњи потписан је у мају 2009. У јуну 2009. године Србија је потписала споразум о слободној трговини са Турском, у складу са захтевима Споразума о стабилизацији и придруживању.

Србија наставља да одржава добре односе са Румунијом. Председник Србије посетио је Румунију у марту 2009. године. У току су припреме за успостављање заједничке међудржавне комисије, за сврхе спровођења споразума о заштити националних мањина. Проблеми у вези са правним статусом Румунске православне цркве у Србији се решавају.

Односи са Бугарском и Мађарском се побољшавају, након што су били нарушени када су обе ове земље признале независност Косова. Одржано је неколико билатералних састанака на високом нивоу са Бугарском и Мађарском. Мађарска је пружила хитну помоћ Србији у току нафтне кризе.

Уопштено говорећи, Србија наставља да активно учествује у иницијативама за регионалну сарадњу. Побољшана је билатерална сарадња са суседним земљама и земљама обухваћеним проширењем ЕУ. Међутим, на регионалну сарадњу негативно је утицао развој догађаја у вези за Косовом. Сарадња са Хашким трибуналом је даље побољшана, међутим, хашки оптуженици Ратко Младић и Горан Хацић и даље су на слободи. Значајни изазови остају пред домаћим судовима у погледу суђења за ратне злочине.

3. ЕКОНОМСКИ КРИТЕРИЈУМИ

У испитивању економских збивања у Србији, Комисија се водила закључцима Европског Савета у Копенхагену од јуна 1993. године, који је дефинисао да је за чланство у Унији потребно постојање функционалне тржишне економије, као и способност суочавања са притисцима конкуренције и тржишним снагама у Унији.

3.1. Постојање функционалне тржишне економије

Основе економске политике

Јануара 2009. године Влада је поднела Европској комисији Економски и фискални програм (ЕФП), који обухвата период 2009–2011 године. Програм се надовезује на буџетски меморандум из маја и његову ажурирану верзију из децембра 2008. године, и представља генерално кохерентан и амбициозан макроекономски и фискални оквир, заједно са амбициозним програмом за структурне реформе. У светлу све лошије економске ситуације у јесен 2008. и на почетку 2009. године, ЕФП је убрзо застарео и задржао је само ограничену релевантност као главни документ за креирање економске политике. У јуну

2009. године, влада Србије је усвојила нови меморандум о буџету, у контексту ребаланса буџета.

У децембру 2008. године, власти у Србији затражиле су „стенд-бај“ аранжман (СБА) за преко 420 милиона евра од Међународног монетарног фонда (ММФ), који је одобрен у јануару 2009. године. Како се утицај глобалне економске кризе претворио у домаћу фискалну кризу, у априлу 2009. године, Влада Србије се договорила са ММФ-ом о ревизији програмских претпоставки, повећању расположивог зајма на 2,9 милијарди евра и продужење споразума до априла 2011. године. Прва транша ове помоћи, вредна 788 милиона евра, повучена је у мају 2009. године. Сет фискалних мера спроведен је у контексту ревидираног програма ММФ, у циљу ублажавања фискалне кризе. Међутим, структурне слабости које леже у основи јавних финансија Србије, посебно када се ради о неререформисаној социјалној држави, не решавају се темељно. Уопштено говорећи, задржан је консензус о основама тржишне економије, али Влади недостаје средњорочна реформска стратегија.

Макроекономска стабилност

У 2008. години, раст БДП-а се смањио на 5,4 % у односу на 6,9% у 2007. години, када је земљу почела да погађа глобална економска криза. Раст у последњем кварталу 2008. године смањио се на 2,8% у односу на исти период претходне године, у односу на просечну стопу раста од 6,5% у претходна три квартала. Током првог квартала 2009. године, БДП се смањио за 3,5% у односу на исти период претходне године. У 2008. години, индустријска производња била је за 1% већа него у претходној години, првенствено због добрих резултата у првој половини године.

Опадајући тренд који је почео у другом кварталу године нагло се убрзао пред крај 2008. године и даље се појачао почетком 2009. године. Индустријска производња опала је за 17,4% у првој половини 2009. године у односу на исти период претходне године. У 2008. години, раст извоза се успорио на 15,5%, у односу на 26,1% претходне године. Током првог квартала 2009. године, извоз се смањио за 23,8% у односу на исти период претходне године. Као последица тога, пројекције раста за 2009. годину ревидиране су на доле, са почетних 6,5% на 3,5% и на -2% у марту. Пројекције раста даље су смањење на -6% средином 2009. године, када су се нагло погоршавали економски индикатори током прве половине године. У 2008. години, просечни доходак по глави становника у стандардима куповне моћи порастао је на 37% од просека ЕУ-27, са 33% у 2007. години. Уопштено говорећи, српска привреда знатно је погођена глобалном економском кризом и у рецесији је у првој половини 2009. године.

Међународна финансијска криза снажно је утицала на привреду Србије и њен финансијски сектор. Спољне неравнотеже учиниле су српску привреду осетљивом на могуће поремећаје у токовима капитала, а ризици од наглог заустављања или обрнутих токова капитала почели су да расту. С обзиром на то да се овај поремећај догодио током последњег квартала 2008. године, надлежне институције Србије обратиле су се међународним финансијским институцијама како би обезбедиле узимање зајмова. У циљу подизања нивоа ликвидности у финансијски сектор, власти су усвојиле два пакета у фебруару и у мају 2009. године, који обухватају зајмове са преференцијалним каматним стопама које субвенциониса Влада. Поменути зајмови имали су за циљ решавање потреба локалних компанија суочених са озбиљним проблемима у финансирању својих активности.

У 2008. години дефицит текућег платног биланса проширио се на 17,6% БДП са 15,6% претходне године, вођен растућим дефицитом у трговинском билансу и падом у текућим трансферима. Јака домаћа тражња, подстакнута лабављењем фискалне политике и политике плата, као и падом извоза неких главних извозних производа, првенствено челика,

допринела је погоршању стања на рачунима са иностранством. Приливи капитала остали су значајни, са 16% БДП. Међутим, нису задовољили финансијске потребе. Страно директно улагање остало је стабилно, на 1,81 милијарди евра или 5,3 % БДП. Дугорочно задуживање од стране привредног сектора наставило је да расте за 2,5 милијарди евра, мада споријом динамиком него у 2007. години. Краткорочно задуживање је порасло са скоро нула на око 500 милиона евра. Приливи капитала практично су заустављени, међутим, пред крај године и у првим месецима 2009. године, девизне резерве су смањене за 1,8 милијарди евра, на 8,2 милијарде евра крајем 2008. године. Међутим, будући да је прва транша зајма од Међународног монетарног фонда (ММФ) исплаћена, а приливи дознака се побољшали почетком 2009. године, девизне резерве Народне банке Србије (НБС) поново су порасле на 8,9 милијарди евра крајем маја, достигавши ниво деветомесечног увоза или 27% БДП. Дуг према иностранству порастао је на 21,7 милијарду евра, односно 70% БДП крајем јуна 2009. године, са 18,6 милијарди евра, односно 58% БДП у јуну 2008. године. Уопштено говорећи, српска привреда пролази кроз фазу озбиљних спољних прилагођавања, што се одражава у брзом смањивању дефицита текућег платног биланса, док су девизне резерве обезбеђене у довољној мери. Као последица тога, ниво спољног дуга расте.

У 2008. години услови на тржишту рада благо су се побољшали. Стопа запослености је порасла на 53,3%, у односу на 51,5% у претходној години, али је затим поново пала на 50,8% у априлу 2009 године⁵. Регистрована незапосленост опала је на 14,8% у односу на 18,3% у 2007. години. Ова стопа је такође порасла у априлу 2009. године на 16,4%. Номиналне плате порасле су за 17,9% у односу на исти период 2008. године, у односу на 27,9% у претходној години. Међутим, стварни раст плата успорен на је 3,9% у односу на исти период претходне године, што је знатно мање него у 2007. години, када су реалне плате порасле за јаких 19,5% у односу на исти период претходне године. Номиналне плате су у мају 2009. порасле за 8,9% у односу на исти период претходне године и, пошто је инфлација остала релативно висока током првих неколико месеци те године, у реалном прирасту за 0,6% за исти период. Уопштено говорећи, упркос јаким стопама економског раста у претходним годинама, незапосленост остаје и даље велика.

Оквир монетарне политике, који је уведен у септембру 2006. године, прилагођен је у јануару 2009. године, када је Народна банка Србије (НБС) прешла са решавања базне инфлације на решавање инфлације малопродајних цена. За 2009. годину, кретање инфлације годишњег индекса цена на мало најављено је у распону од 11% до 15% у односу на исти период претходне године. У јануару 2009. године, инфлација индекса малопродајних цена убрзано се вратила на 10,4%, под утицајем пораста регулисаних цена, као што су цене нафтних деривата, лекова, комуналних услуга и услуга фиксне телефоније, али је после тога поново опала на 7,5% у јуну. Крајем октобра 2008. године, НБС повећала је референтну каматну стопу за 200 базних поена на 17,75% да би зауставила растуће инфлаторне притиске, али и да би помогла да се подржи национална валута, која је потпала под растући притисак на девизном тржишту крајем 2008. године. Почетком 2009. године НБС променила је своју политику и смањивала референтну каматну стопу у неколико корака за 5,75 процентних поена, на 12,0% крајем јула, у настојању да подстакне ликвидност динара и да подржи домаћу посрнулу привреду. Уопштено говорећи, инфлација је остала релативно висока у Србији, упркос привредној рецесији, због великих повећања регулисаних цена и константно високих инфлаторних очекивања. Успешно решавање проблема инфлације у оквиру монетарне политике и даље је тешко спровести.

Што се тиче девизног курса, НБС била је приморана да интервенише на међубанкарском тржишту крајем 2008. и почетком 2009. године, после јаке и брзе депресијације динара која је почела у октобру. У последњем кварталу 2008. године,

⁵ Међутим, пад незапослености између 2007. и 2008. године првенствено је био последица методолошких промена.

вредност динара је номинално смањена у односу на евро за 15,7%. Српска валута наставила је да губи вредност током октобра, новембра и почетком децембра, када је достигла 91,63 динара за евро, када је НБС интервенисала. Након једног месеца стабилизације, динар је пао на најнижу вредност од 96,33 динара за евро, упркос укупном износу од 480 милиона евра у интервенцијама у јануару и фебруару. Од тада се девизни курс стабилизовао на између 92 и 95 динара за евро, а НБС уздржала се од интервенисања. Уопштено говорећи, динар је изгубио отприлике 23% вредности у односу на евро од септембра 2008. године, али се стабилизовао од фебруара 2009. године.

Експанзивна фискална политика у 2007. и почетком 2008. године даље је појачана у другој половини 2008. године, када су давана предизборна обећања. Консолидовани фискални дефицит стајао је на 6,5% БДП током последњег квартала године. Током читаве 2008. године консолидовани фискални дефицит порастао је на 2,4% БДП са 1,9% претходне године. Раст текућих расхода био је посебно велик због трошкова рада и пензија, које су заједно наставиле да учествују са 54% у укупној јавној потрошњи. Међу осталим расходима, расходи за пензије су доживели највећи раст у 2008. години (укупно повећање од 35% у номиналном изразу). С друге стране, капитални расходи смањили су се на 3,9% БДП у 2008. години у односу на 4,9% у претходној години. На страни прихода било је смањења у реалним приходима од индиректних пореза у четвртом кварталу 2008. године. Имајући у виду овај негативни тренд, буџет за 2009. годину, усвојен 29. децембра 2009, базирао се на претпоставци раста која је била превише оптимистична, чиме су пројекције прихода и расхода за 2009. годину учињене нереалним. То је потврђено када су буџетски приходи у јануару и фебруару били далеко испод пројекција. У светлу потребе да се постигне договор о ревидираном макроекономском оквиру са ММФ, ревидирани буџет усвојен је 29. априла 2009. године, са циљем да се фискални дефицит одржи на 3,0% БДП. Међутим, до краја јуна било је јасно да циљ ММФ програма за средину године неће бити постигнут усред растућих расхода и опадајућих прихода. Програм ММФ морао је да се ревидира. Сада се предвиђа да ће јавни дефицит за 2009. годину бити виши, за око 4,5% БДП. Србија и ММФ су се договорили да одложе финалне разговоре за крај октобра, тако да се Србији омогући да предложи даља прилагођавања у светлу буџета за 2010. годину. Уопштено говорећи, фискална политика остала је експанзивна у 2008. години, чиме је Србија остала посебно угрожена због последица глобалне економске кризе. Како је постало јасно да су се јавне финансије брзо погоршавале почетком 2009. године, државни органи Србије спровели су буџетска прилагођавања за која се, у контексту кризе, до сада показало да су недовољна да стабилизују јавне финансије.

Експанзивна фискална политика и дефицити платног биланса учинили су Србију посебно осетљивом на глобалну кризу. Ситуација се даље погоршавала током читаве 2008. године и почетком 2009. године када се утицај глобалне економске кризе све више осећао у земљи. Како се криза погоршала, мере фискалне реформе договорене са ММФ-ом показују се као недовољне да се у потпуности задовоље потребе прилагођавања у краткорочном периоду и биће потребна даља структурна прилагођавања јавних финансија у средњорочном периоду. Истовремено, структурне реформе, посебно реструктурирање и приватизација предузећа, допринеле би смањењу субвенција неодрживим предузећима и подстицању успостављања конкурентног и динамичног приватног сектора. Још увек недостаје анализа политике и система социјалне заштите, посебно реформа пензионог и здравственог, као и образовног система, у циљу обезбеђивања средњорочне одрживости система и јавних финансија. То би такође допринело смањивању трошкова рада и помогло повећању запослености.

Уопштено говорећи, потребни су даљи напори да се задовоље потребе краткорочног фискалног прилагођавања и потпуног поновног успостављања средњорочне фискалне одрживости.

Садејство тржишних снага

Учешће приватног сектора остаје мало, са 55% до 60% укупне производње. Приватни сектор запошљава око 60% од укупног броја запослених.

Приватизација друштвених предузећа настављена је у 2008. години и продато је око 560 предузећа у друштвеном власништву (15 тендера, 226 аукција и око 320 предузећа продатих кроз продају акција у власништву државе на тржишту капитала). То је донело приходе у износу од око 330 милиона евра. До краја 2008. године укупан број предузећа приватизованих путем тендера и аукција, од почетка процеса у 2002. години, порастао је на преко 1.800 и донео је око 2,3 милијарде евра прихода од приватизације. Број фирми које тек треба да се продају знатно је опао у 2008. години. Уопштено говорећи, напредак у продаји друштвених предузећа отежан је због смањеног интереса за куповину таквих компанија због глобалне економске кризе.

Према ранијим плановима, требало је да четири велика предузећа у државном власништву (Електропривреда Србије – ЕПС, Телеком, Београдски аеродром и фармацеутска компанија Галеника) буду понуђена за продају кроз прву јавну понуду акција. Тај план је за сада одложен. Међутим, Влада још увек разматра могућност да понуди Галенику и Телеком за продају у 2010. години, када се побољшају тржишни услови везани за глобалну кризу. Са друге стране, државна нафтна компаније НИС продата је (већински удео од 51% за 400 милиона евра) као део ширег оквирног споразума о испоруци гаса и нафте са Русијом. Споразум је приведен крају у децембру 2008. године и нови власник Гаспром преузео је компанију у фебруару 2009. године. Што се тиче дугогодишњег питања приватизације националног произвођача аутомобила Застава, споразум о заједничком улагању потписан је са Фиатом, италијанским произвођачем аутомобила, почетком 2009. године. Остаје отворено питање приватизације око 500 комуналних предузећа на нивоу локалних заједница. Њихово реструктурирање и реорганизација још нису започети, а план за њихову приватизацију остаје недефинисан. Након што је у децембру 2007. године усвојен закон о бесплатној подели мањинских акција у шест државних предузећа свим одраслим грађанима, није било нових збивања у 2008. и почетком 2009. године јер акције још нису подељене. Ово одражава чињеницу да неприватизована предузећа у државном власништву још увек остварују велики део производње Србије. Приватне компаније остају релативно слабе и имају велики удео у трговини, али мањи у производњи. Тиме се спречава развој конкурентне домаће производње и оптерећују државне финансије. Финализирање процеса приватизације или, где је то неопходно, ликвидација предузећа у друштвеном и државном власништву, један је од кључних приоритета Европског партнерства. Уопштено говорећи, остварен је извештај напредак, будући да је приватизација друштвених предузећа скоро приведена крају. Међутим, предузећа у државном власништву остају углавном нереструктурирана, те се стога конкурентан и динамичан приватни сектор не успоставља. Приватни сектор је даље ослабљен због текуће кризе ликвидности.

Улазак на тржиште и излазак са њега

У вези са уласком на тржиште и изласком са њега, остварен је одређени напредак. У априлу 2009. године број регистрованих компанија благо се повећао, достигавши 106.000, у односу на 100.000 претходне године. У исто време, око 220.000 предузетника регистровано је у Агенцији за привредне регистре Србије. Процес регистрације је даље поједностављен јер се регистрација код пореских органа више не ради одвојено. Што се тиче изласка на тржиште, настављено је спровођење Закона о стечају из 2005. године, а нацрт новог Закона о стечају завршен је у марту 2009. године. Број нерешених предмета је

још увек био веома велик крајем 2008. године. Потребни су даљи напори да би се побољшали услови пословања, као што је то случај у области грађевинских дозвола. Уопштено говорећи, иако је изванредан напредак забележен, претерани захтеви у погледу административних поступака и сложено законодавство настављају да отежавају услове пословања.

Правни систем

Што се тиче правног система, одређени напредак се може пријавити у извесном броју области у вези са правним тековинама ЕУ. Међутим, изванредан број закона у вези са реформама је у застоју, а спровођење постојећих закона понекад је слабо. Судови и органи управе некада нису технички опремљени, ни стручно оспособљени да своје активности могу да обављају правилно и благовремено, а корупција и даље преовлађује у многим областима. То је довело до недоследне примене и веома дуготрајних поступака, који често трају дуже од законом утврђеног рока. Уопштено говорећи, слабости у правосуђу наставиле да ограничавају су правну сигурност и да подривају поверење у правни систем међу привредним друштвима, посебно у вези са делотворним остваривањем имовинских права.

Развој финансијског сектора

Кредитне активности банака повећане су за 35% у 2008. години. Удео укупних зајмова одобрених предузећима и домаћинствима био је 61,5%, односно 35,5%. Депозитне активности банака порасле су за 7% (након 44% у току претходне године). У депозитима су највећим делом учествовали сектор домаћинства (46%), затим сектор предузећа (31%) и банковни улози (15%). Депозити у иностраној валути су у укупним депозитима учествовали са 69%.

На ове депозите посебно је утицао почетак кризе. У октобру 2008. године преко 1 милијарде евра повучено је из локалних банака. Међутим, показало се да је страх у вези са стабилношћу банкарског сектора неоснован. Депозити су се брзо стабилизовали. Банкарски систем је до сада добро поднео кризу. Велико ушечће зајмова у иностраној валути и зајмова индексираних у иностраној валути у портфолијима српских банака остаје разлог за забринутост (око 69% свих зајмова) будући да је оно извор кредитног ризика од необезбеђених корисника. Зајмови који се не отплаћују (нереализовани зајмови) порасли су на 7,2% у јуну 2009. године са 4,0% претходне године. Међутим, ризици су донекле ублажени великим уделом ликвидних средстава банкарског система (23,6% од фебруара 2009. године) и знатним капиталним интервенцијама (коэффицијент адекватности капитала од 21,9% у четвртном кварталу). Стране банке су се сложиле да одржавају своју изложеност ризику у Србији неизмењену на нивоу са краја 2008. године. Уопштено говорећи, финансијско посредовање наставило је да расте мада са релативно ниског нивоа и спорије него у прошлости. Знатни билансни ризици за банке постоје због великог учешћа девизног зајма.

Број банака у већинском државном власништву остао је непромењен, 4 од укупно 34. Међутим, Народна банка и Влада Србије усвојили су стратегију да смање државно власништво у банкарском сектору. Постоји 20 банака које су сада у већинском власништву страних акционара. Шест банака било је у већинском власништву домаћих физичких лица или правних лица. Пет највећих банака учествовало је са 46,2% у укупном банкарском сектору што се тиче имовине. Уопштено говорећи, конкуренција између банака утемељена је, а приватизација преосталих банака у државном власништву полако напредује.

Крајем децембра 2008. године, удео укупних кредита који се не отплаћују (нереализовани зајмови) у укупном неотплаћеном дугу износио је 4,7% (са 3,7%) претходне године). Коэффицијент курсног ризика банака одржавао се на 8%. Просечни коэффициент

адекватности капитала банкарског система одржавао се на 21,9% ризика по основу активе за сваку банку (са 27,7% претходне године), те је, стога, остао далеко изнад захтеваног минимума од 12%). Профитабилност банкарског сектора погоршала се у последњем кварталу 2008. године и принос на улагачки капитал опао је на 9,3% са 12,7% у 2007. години.

Уопштено говорећи, банкарски сектор остаје профитабилан и генерално здрав. Међутим, висок удео високо ризичне активе указује на знатне финансијске рањивости.

Београдска берза забележила је негативне резултате рада у 2008. години. Оба индекса нагло су пала: BELEX 15 (од 15 највећих предузећа) за 75,6% и BelexLine за 68,7%. Овај негативан тренд настављен је у прва четири месеца 2009. године, после чега је уследио опоравак у мају. У фебруару 2009. године Влада је почела да издаје велике благајничке записе са доспећем 3 и 6 месеци, како би финансирала растуће дефиците у јавним буџетима. Укупни недостајући износ био је 634 милиона евра до јуна 2009. године. Крајем 2008. године у Србији су деловале 24 осигуравајуће компаније (наспрам 20 годину дана раније) са порастом броја особља на 11.700 (+ 21%). Структура сектора осигурања наставља да се мења са приватизацијом осигуравајућих компанија у друштвеном власништву и доласком нових страних инвестиција. Приватне осигуравајуће компаније повећале су свој раније забележени преовлађујући удео у неживотним премијама са 59,1% у 2007. на 61% у 2008. години, као и у укупним средствима са 58,6% на 61,2%. У пет година од 2004. до 2008, приход од премија више се него удвостручио, са годишњом стопом раста од 16,5 %). Међутим, удео капитала сектора осигурања у укупном финансијском сектору смањио се на 5,6%.

Уопштено говорећи, напредак је настављен у развоју небанкарског финансијског сектора, али је његова величина остала ограничена.

3.2. Капацитет за суочавање са притисцима конкуренције и тржишним снагама из ЕУ

Постојање функционалне тржишне привреде

Нагло погоршање макроекономске стабилности пред крај 2008. године, а нарочито почетком 2009, допринело је стварању мање стабилне и мање предвидиве климе за доношење одлука од стране привредних субјеката. Функционисање тржишних механизма и даље ометају тржишне дисторзије, правна неизвесност, велико мешање државе у производњу приватних добара и недовољна конкуренција.

Људски и физички капитал

Мали напредак забележен је у реформи система образовања у односу на захтеве тржишта рада. Празнина између потражње и понуде квалификованих запослених и даље остаје препрека за повећање страних директних инвестиција и развијање нових привредних грана. Стога привредна друштва реагују на растуће недостатке тако што постају проактивније у нуђењу личног/професионалног развоја и подстицајних обука за нове запослене. Однос према континуираном учењу и мобилности наставили су да се мењају. Расходи за државно образовање чине релативно мали проценат БДП-а – 3,4%, што је знатно испод просека у ЕУ. Уопштено говорећи, привреда трпи због мањка квалификованих запослених, док, са друге стране, понуда расте споријим темпом.

Нето стране директне инвестиције порасле су за 12,5%, на 1,9 милијарди евра у 2008, доводећи кумулативни нето прилив страних директних инвестиција на 13,3 милијарди евра од 2000. године. Педесет процената укупног износа страних директних инвестиција потекло је из Аустрије, Грчке, Норвешке и Немачке. Три сектора која су примила највише страних директних инвестиција јесу финансијско посредовање, саобраћај и телекомуникације, као и производња. Средства из Националног инвестиционог плана користе се за разне инфраструктурне пројекте, као што је београдски кружни пут и аутопутеви у јужној Србији, али и за стимулисање страних улагања и отварање нових радних места. Политика је у новије време промењена, па се финансира само ограничени број већих пројеката. Наставак изградње Коридора 10, развој инфраструктуре за аутомобилски центар у Крагујевцу и улагање у 40 најнеразвијенијих општина, приоритети су за Србију у 2009. години. Укупни буџет за расходе по Националном инвестиционом плану пао је на 210 милиона евра за 2009. годину (у 2008. био је 600 милиона евра). Уопштено говорећи, инвестирање из домаћих извора опада, а страни инвеститори више оклевају, првенствено због глобалне економске кризе.

Структура сектора и предузећа

Напредак у продаји државних предузећа отежан је глобалном економском кризом, која је знатно смањила интересовање за куповину ових компанија. Са друге стране, реструктурирање и приватизација иду споро. Наставља се померање економске активности ка сектору услуга, при чему услуге сада чине више од 60% БДП. Око 40% свих запослених ради у државним предузећима или државној управи. Велики неформални сектор („сива економија”) подстичу слабости у пореским политикама и политикама јавних расхода, као и у спровођењу закона, укључујући борбу против корупције и организованог криминала. Неформални сектор остаје важан изазов, будући да смањује пореску основу и ефикасност економских политика. Уопштено говорећи, динамику структурног прилагођавања економије ометају споре реформе, а у последње време она је отежана и због економске кризе.

Утицај државе на конкурентност

Субвенције из консолидованог државног буџета остале су високе (на 1,8% БДП) и чак су порасле за 36% у реалним вредностима у 2008. години. Док је релевантно законодавство о контроли државне помоћи усвојено у јулу 2009. године, одговарајући механизам праћења и надлежни орган још увек недостају. Монополистичке структуре под државном контролом остају да функционишу. Уопштено говорећи, државни утицај на конкурентност и даље је знатан.

Економска интеграција са ЕУ

У јануару 2009. године, Србија је почела да спроводи Прелазни споразум.

Европска унија је и даље главни трговински партнер Србије. Извоз и увоз робе у ЕУ и из ЕУ порастао је у 2008. години за 11,8%, односно 11%, у односу на цифре из 2007. године, и учествује са 53% у укупном обиму трговинске размене Србије. Међутим, како се економска активност у земљи успорила због глобалне финансијске кризе, знатно смањење забележено је у првом кварталу 2009. године, при чему су и извоз и увоз робе из Србије у ЕУ знатно смањени, за 25,3%, односно 26,8%.

Показатељи стандарда указују на то да је погоршавање конкурентности извозних цена последњих година заустављено у 2008. години. Реалне бруто плате су расле за 4,1% мање од просечне продуктивности рада (процењене на 6,1%), што је довело до смањења од 1,8% стварне јединице трошкова рада. У 2008. години, депресијација номиналног ефективног курса динара износила је 11,4%. Према реалном ефективном курсу, депресијација динара износила је 4,9%, упркос томе што су потрошачке цене брже расле на домаћем тржишту него у иностранству. Уопштено говорећи, трговинска интеграција са ЕУ остала је велика, а извозна конкурентност благо је побољшана.

4. ЕВРОПСКИ СТАНДАРДИ

У овом одељку испитује се способност Србије да постепено усагласи своје законодавство и политике са правним тековинама ЕУ у вези са унутрашњим тржиштем, секторским политикама и правдом, слободом и безбедношћу, у складу са Споразумом о стабилизацији и придруживању и приоритетима Европског партнерства. Истовремено се анализирају административни капацитети Србије. У сваком сектору, оцена Комисије обухвата напредак остварен током периода извештавања и резимира општи ниво припремљености земље.

4.1. Унутрашње тржиште

4.1.1. Слободно кретање робе

Може се констатовати да је остварен добар напредак у области слободног кретања робе.

Што се тиче стандардизације, усвојени су Закон о стандардизацији и Закон о техничким захтевима за производе и оцењивање усаглашености. Овим другим законом поставља се правна основа за пренос свих релевантних прописа ЕУ. Осим тога, сви обавезни стандарди повучени су у јуну 2009. године, а задржан је један број релевантних техничких прописа. Тренутно се примењује Акциони план за израду техничких прописа, заједно са мерама за њихову примену, који је донет крајем 2008. године.

Министарство економије и регионалног развоја и даље има централну улогу у координирању рада свих институција и министарстава око преноса правних тековина ЕУ у овој области. Побољшана је сарадња између министарства и Института за стандардизацију Србије, Акредитационог тела Србије и Дирекције за мере и драгоцене метале.

Институт за стандардизацију Србије представља Србију у међународним и европским организацијама које се баве питањима стандардизације. Он, такође, делује као национални контакт за упите у вези са стандардима. У марту 2009. године Влада је дала сагласност за годишњи Програм рада и стандарде које је усвојио институт. Влада је именовала директора института и формирана су три стручна савета. Међутим, још увек нису постављени председник и чланови надзорног одбора, а укупни административни капацитети Института требало би да се побољшају.

У периоду до септембра 2009. године Институт за стандардизацију усвојио је 5.072 европска стандарда. Институт није више надлежан за обавезну сертификацију производа и те послове сада обављају релевантна акредитована тела за сертификацију и лабораторије за испитивање производа. Институт ће задржати надлежност за издавање одобрења типа за возила све док одговарајуће ресорно министарство не изгради административне и техничке капацитете потребне за преузимање овог задатка.

До краја септембра 2009. године акредитовано је укупно 347 тела за оцену усаглашености. Уведена је нова процедура за именовање тела за оцењивање усаглашености.

Остварен је напредак на плану акредитације. Акредитационо тело Србије постало је придружени члан Међународног удружења за акредитацију лабораторија. Влада Србије дала је сагласност за нови статут Акредитационог тела. У фебруару 2009. године АТС је поднео захтев Европском удружењу за акредитацију којим се тражи приступање Међународном споразуму о лабораторијама за испитивање, лабораторијама за калибрацију и инспекцијским телима. АТС примењује нови акредитациони систем за оцењивање медицинских лабораторија. Организовани су обука и семинари за оцењиваче и особље АТС-а, и спроведене активности које имају за циљ подизање свести. Унапређени су

информатички капацитети АТС-а. Међутим, још увек недостаје одговарајући правни оквир, јер нови закон о акредитацији тек треба да се усвоји. Људски ресурси су и даље ограничени.

У области метрологије може се констатовати напредак у смислу набавке посебне метролошке опреме и нових лабораторија за акустику, дужину, време, фреквенције, путни саобраћај, масу, електрицитет, термометрију, влажност и типско одобравање. Дирекција за мере и драгоцене метале учествује у активностима међународних и европских метролошких организација. Међутим, потребни су даљи напори на законодавном плану, јер још није донет Закон о метрологији. Институционална организација Дирекције за мере и драгоцене метале треба да се јасније постави, а ограничени административни капацитети да се унапреде.

Мало напретка остварено је на плану тржишног надзора. Почеле су припреме за успостављање одговарајуће структуре за тржишни надзор у складу са европским прописима. Усвојена је стратегија развоја трговине којом се одређује посебно тело састављено од представника свих инспекција задужених за усаглашавање и координацију инспекција. Међутим, капацитети тржишне инспекције и даље су слаби. Још увек недостаје координација међу органима надлежним за тржишни надзор.

Остварен је даљи напредак у даљем законском усаглашавању у области заштите потрошача, усвајањем новог Закона о општој безбедности производа и Закона о електронској трговини. Донет је годишњи план заштите потрошача. Настављене су активности обуке за стручно особље. Побољшани су критеријуми на основу којих министарство одобрава бесповратна средства организацијама за заштиту потрошача. Побољшани су административни и информатички капацитети јединице за заштиту потрошача у оквиру Министарства трговине, али су људски ресурси и даље недовољни. Формирана је нова структура Савета за заштиту потрошача у оквиру Министарства и формирана је радна група задужена за заштиту корисника финансијских услуга, и то пре свега потрошачких кредита и лизинга производа. У извесној мери су интензивирани активности јачања свести јавности. Међутим, тек треба да се усвоје нови прописи којима се регулише заштита потрошача – од којих зависи оснивање саветодавних центара за заштиту потрошача и вансудско решавање спорова. Организације потрошача и даље су уситњене и недостају им одговарајући ресурси. Ово кочи њихову општу делотворност. Спровођење националног програма за заштиту потрошача и даље је слабо и активности подизања свести јавности још нису довољне.

Уопштено говорећи, Србија је остварила умерени напредак у слободном кретању робе и испуњавању захтева из Споразума о стабилизацији и придруживању. Правни оквир за акредитацију и метрологију још није донет. Потребно је да Србија посвети више пажње заштити потрошача, као приоритетном питању за европске интеграције. Административни капацитети и сарадња међу државним институцијама треба даље да се ојачају. Потребни су даљи напори да би се у српско законодавство почеле транспоновати одредбе европског законодавства везаних за конкретне производе.

4.1.2. Кретање људи, услуга и право на оснивање

Остварен је изванредан напредак по питању кретања лица. У погледу координације програма социјалне заштите, споразум о социјалном осигурању потписан је између Словеније и Србије у септембру 2009. године. Првенствени циљ овог споразума јесте да се реше проблеми у вези са пензијама, и права на инвалидско и здравствено осигурање око

10.000 пензионера који живе у Србији, а који су у бившој Југославији радили за словеначка предузећа.

Административни капацитети Министарства економије и регионалног развоја, надлежног за кретање радника, остају ограничени. Никакав напредак није остварен у правцу признавања стручних квалификација и њиховог разликовања од признавања академских квалификација. Што се тиче права на оснивање, није забележен никакав напредак.

Незнатан напредак остварен је у области компанијског права. Закон о привредним друштвима и Закон о регистрацији привредних друштава тек треба да се измене и допуне.

Закони у области рачуноводства и ревизије нису у потпуности усаглашени са правним тековинама ЕУ. Још увек нису израђени стратегија и акциони план за корпоративно финансијско извештавање.

Остварен је извештај напредак по питању финансијских услуга. Народна банка Србије надлежна је за надзор сектора банкарских, осигуравајућих и добровољних пензионих фондова и посвећена је активној примени својих надзорних овлашћења (теренске инспекције, извештавање и регулаторна овлашћења). Међутим, Комисија за хартије од вредности, која је надлежна за надзор над тржиштем капитала, још увек није довољно независна и још увек не функционише потпуно у складу са међународним стандардима. Србија је припремила мапу пута за имплементацију оквира Базел II, који је у ЕУ уведен Директивом о адекватности капитала. Надзорни капацитети, посебно у вези са запошљавањем и обуком квалификованог особља, треба да се још ојачају како би се испунили захтеви Директиве о капиталним захтевима и надзора заснованог на ризику.

Србија тек треба да потпише меморандуме о разумевању са свим домаћим надзорним органима страних банака које послују на њеној територији.

У области поштанских услуга, усвојен је Закон о потврђивању аката Светског поштанског савеза. Међутим, Агенција за поштанске услуге, која је формирана 2005. године, не испуњава у потпуности услове за самосталан рад, јер скупштина још није именовала чланове Савета Агенције за поштанске услуге.

Уопштено говорећи, Србија је умерено одмакла у испуњавању својих обавеза из ССП-а у области кретања људи, услуга, права на оснивање и компанијског права. Један број закона још увек чека на усвајање у Скупштини.

4.1.3. Слободно кретање капитала

Остварен је напредак у слободном кретању капитала у току периода извештавања.

У марту 2009. године, Народна банка Србије либерализовала је све личне преносе средстава преко банака, у износу до 10.000 евра. Што се тиче протока капитала, Народна банка Србије наставила је сарадњу са суседним земљама. Народна банка Србије и Народна банка Босне и Херцеговине наставиле су да спроводе клириншке споразуме који обухватају

неколико банака (у 2008. години укупна вредност реализованих плаћања износила је преко 44 милиона евра, а у првом кварталу 2009. године око 10 милиона евра). Тиме је унапређена ефикасност, јер се трансакције обављају у истом дану.

Србији још предстоји пуна либерализација плаћања према иностранству и трансакција по текућим рачунима, као и укидање ограничења за краткорочне кредите и портфолио инвестиције. Кретање капитала у стране земље, како од приватних тако и од правних субјеката, подложно је ригорозним и дуготрајним проверама Народне банке Србије, чак и у случајевима када је законско порекло средстава доказано.

По Закону о спољнотрговинском пословању, нерезиденти могу да врше директне инвестиције. Законом су утврђена ограничења за сектор наоружања и неке друге области. Међутим, инвеститори из ЕУ још увек имају проблема због нејасног статуса стицања права на непокретностима, као и због веома великог броја потребних дозвола и великог броја органа који учествују у њиховом издавању.

Уопштено говорећи, Србије је умерено напредовала у области кретања капитала. Нерезиденти имају слободу у погледу директних улагања (уз одређена ограничења), али им то отежава велики број дозвола потребних за стицање власништва. Србија треба да улаже даље напоре како би испунила захтеве постепене либерализације предвиђене у ССП-у.

4.1.4. Царине и порези

Србија је остварила добар напредак у области царина. Усвојен је сет законских аката како би се омогућило добровољно спровођење Прелазног споразума са ЕУ. У фебруару 2009. године објављена је измењена номенклатура царинске тарифе која је у потпуности у складу са Хармонизованим системом Светске царинске организације из 2007. године и Комбинованом номенклатуром ЕУ из 2009. године. Уведене су поједностављене процедуре увоза и извоза, на основу рачуноводствених докумената. Међутим, даље усаглашавање са Царинским кодексом ЕУ још увек је потребно, посебно у вези са транзитом и анализом ризика. Такође је потребно да се ојачају процедуре царинског пословања како би се смањила дискрециона овлашћења царинских службеника.

Административни капацитети Управе царина Србије даље су ојачани интензивирањем активности обуке и усавршавања. Програм електронског учења Светске царинске организације увршћен је у редовни план и програм царинске обуке. Као резултат тога, ојачане су контроле после царинења. Спровођење кодекса понашања довело је до покретања великог броја дисциплинских поступака на основу интерних контрола (27 случајева који се односе на 73 царинска службеника).

Спроводи се стратегија управљања ризицима, на бази побољшаног информационог система са већим бројем параметара ризика. У области извршења и олакшавања трговине, напредак је такође остварен у међународној сарадњи и систематској размени прелиминарних информација са суседним земљама. Управа царине Србије водила је своју

прву операцију у оквиру сарадње са Центром СЕЦИ (Иницијатива за сарадњу у југоисточној Европи) у циљу откривања канала за шверцовање текстилне робе.

Насављено је спровођење стратегије интегрисаног управљања границама и акционог плана. У сарадњи са суседним земљама, Србија је наставила да ради на поједностављивању контрола у теретном и путничком железничком саобраћају у циљу скраћивања времена преласка преко граничних прелаза. Уз то, земља је поднела захтев за приступање Царинској конвенцији о транзиту. У априлу 2009. године Србија је ушла у Програм Царина 2013.

Уопштено говорећи, Србија је већ добро одмакла на путу ка испуњавању захтева из ССП-а и остаје посвећена реформама у области царина. Међутим, потребно је да Србија даље ојача своју царинску и информациону инфраструктуру и процедуре, систем анализе ризика, накнадне царинске контроле и људске ресурсе.

У области опорезивања запажен је изванредан напредак. У јануару 2009. године, Скупштина је усвојила пакет буџетских закона, укључујући измене и допуне Закона о акцизима, административним таксама, порезу на имовину, доприносима за социјално осигурање и пензијском и инвалидском осигурању. Царина на увезене аутомобиле смањена је са 20% на 12,5%, док су повећане акцизе на нафтне деривате, посебно аутомобилско гориво, на пиво и цигарете, као и порез на луксузну робу. Скупштина је такође усвојила нови порез на мобилну телефонију. Незнатан напредак је остварен у усаглашавању пореског законодавства са правним тековинама у погледу директног опорезивања.

Пореска управа интензивирала је напоре за побољшање наплате пореза. Порески приходи били су у сталном порасту од 2003. године. Међутим, почетком 2009. године, ситуација се преокренула због пада опште економске активности. Остварен је напредак у реализацији. У 2008. години наплаћено је око 58% регистрованих дугова, насупрот 50% и 54% у две претходне године. Поред тога, Пореска управа наставила је да идентификује тзв. фантомске фирме и да успрешно спроводи свој програм ревизије. Такође, наставила је да ради на увођењу електронског система.

Административни капацитети Пореске управе Србије побољшани су захваљујући обуци и едукацији. Почетком 2009. године, око 500 од укупно 6.800 запослених у Управи, прошло је кроз различите обуке. Пореска управа такође треба да запосли још особља са траженим квалификацијама, посебно у сектору информатике.

Међународна сарадња Пореске управе Србије са другим пореским управама наставила је да се побољшава. Настављено је спровођење ратификованих билатералних споразума, посебно оних који се односе на питања као што је избегавање двоструког опорезивања и на сарадњу и узајамну помоћ.

Уопштено говорећи, у области опорезивања Србија је добро одмакла на путу ка испуњавању захтева из ССП-а. Капацитети пореске управе за принудну наплату и наплату пореза додатно су унапређени. Међутим, проблем неформалне економије није решаван. Србија треба да настави са унапређењем наплате регистрованих пореских дуговања.

Пореско законодавство је и даље делимично усаглашено са правним тековинама, а одређене одредбе, посебно оне које се односе на акцизе и ПДВ, треба даље да се усаглашавају. Србија треба да настави са предузимањем даљих активности да би обезбедила да се њено пореско законодавство усагласи са кодексом понашања за корпоративно опорезивање.

4.1.5. Конкуренција

Добар напредак остварен је у области борбе против монопола. Нови закон о заштити конкуренције усвојен је у јулу 2009. године, после широке и транспарентне јавне расправе. Њиме је измењен праг за пријаву концентрације и уведена могућност да орган надлежан за питања конкуренције изриче казне. Овом законодавном новином начињен је помак ка усаглашавању са ССП-ом и Прелазним споразумом. Одређени број имплементационих прописа треба да се усвоји.

У 2008. години Комисија за заштиту конкуренције разматрала је скоро исти број предмета као у 2007. години, изграђујући даље своју праксу. Као и претходних година, највећи број поступака у 2008. години у вези са конкуренцијом (око 84%) односио се на контролу концентрација. Број предмета у вези са споразумима којима се битно спречава, ограничава или нарушава конкуренција се више него удвостручио у 2008. години, у односу на претходну годину. Број случајева злоупотребе доминантног положаја у истом периоду смањено се на два. Настављен је рад на заступању конкуренције међу државним званичницима, представницима законодавне власти, судијама, у пословној заједници и широј јавности. Међутим, Комисија за заштиту конкуренције треба да ојача своје капацитете за спровођење економских анализа приликом рада на предметима. Извршни капацитети судства и даље су слаби због недостатка специјализованог знања.

Остварен је напредак у области државне помоћи. Закон о контроли државне помоћи усвојен је у јулу 2009. године. Њиме се предвиђа формирање оперативно независног органа за државну помоћ, у складу са захтевима ССП-а и Прелазног споразума. Осим тога, у септембру 2009. године Влада Србије усвојила је Извештај о попису државне помоћи за 2008. годину. Међутим, надзорни и административни капацитети у области државне помоћи још увек су слаби.

Уопштено говорећи, Србија је умерено напредовала у испуњавању захтева ССП-а у области борбе против монопола, укључујући концентрације. Нови законодавни оквир треба да се комплетира и у потпуности примени. Нови закон о државној помоћи треба да прати усвајање прописа за његово спровођење и оснивање оперативно независног органа за државну помоћ.

4.1.6. Јавне набавке

Добар напредак остварен је у области јавних набавки.

Србија је усвојила Закон о јавним набавкама у децембру 2008. године, а имплементационо законодавство у јулу 2009. године. Овим законом утрт је пут за темељно преиспитивање српског оквира за набавке и начињен је корак напред ка усаглашавању са правним тековинама ЕУ. Закон доноси неколико измена, као што су издавање сертификата службеницима за јавне набавке, увођење електронских набавки и успостављање веб портала за јавне набавке, могућност судске ревизије у поступцима јавне набавке, увођење антикорупцијских клаузула и институционална независност органа надлежних за јавне набавке, нарочито Управе за јавне набавке и Републичке комисије за заштиту права у поступцима јавних набавки. Ипак, нови прописи показују одређене мањкавости у погледу дефинисања јавних органа, обима изузећа и изузетих уговора и услова за примену рестриктивног поступка. Потребни су додатни напори како би се сачинио одговарајући регулаторни оквир за концесије.

Србија треба да осигура пуну примену новог закона избором чланова нове Републичке комисије за заштиту права у поступцима јавних набавки и обезбеђивањем довољних финансијских средстава за органе задужене за јавне набавке. Рад на стратегији за унапређење система јавних набавки у Србији треба да се заврши. Слабости интерне и спољне ревизије државне управе подривају делотворност система јавних набавки у целини. Потребно је даље јачање административних капацитета и координативних механизма главних актера у систему јавних набавки, посебно ради смањивања простора за корупцију.

Уопштено говорећи, Србија је остварила умерен напредак на путу ка успостављању делотворног и потпуно независног система јавних набавки са усаглашеним процедурама доделе. Неопходно је уложити додатне напоре у јачање капацитета за спровођење захтева из ССП-а у овој области.

4.1.7. Право интелектуалне својине

Остварен је напредак у области права интелектуалне својине. Завод за интелектуалну својину и даље игра улогу националног координатора за права интелектуалне својине, и именован је његов нови руководећи тим. Завод за интелектуалну својину започео је припреме за израду националне стратегије интелектуалне својине и оснивање едукационо информационог центра у оквиру Завода. Након измена Закона о административним таксама, таксе Завода су значајно повећане. Међутим, на Завод се још увек примењују правила финансирања из државног буџета и он још увек није успостављен као финансијски самостална агенција. Није донет ни један нов закон, па ни онај о оптичким дисковима.

У погледу права индустријске својине, Србија се припрема за пуно чланство у Европској патентној организацији. Скупштина је потврдила неколико међународних конвенција (укључујући Бечки споразум, Стразбуршки споразум и Женевски акт) у мају 2009. године. Није остварен напредак по питању ауторских и сродних права у извештајном периоду. Иако је српско законодавство о ауторским правима у великој мери усаглашено са

правним тековинама, недостаци и даље постоје, посебно у вези са правом закупа и правом послуге.

Може се констатовати извештан напредак у погледу спровођења. У оквиру својих свакодневних контрола, порески инспектори предузимају све јаче активности против пиратских софтвера и база података. Побољшане су мере заплене које врше тржишни инспектори, захваљујући новој техничкој опреми и додатној обуци. Управа царина, иако с мањком радне снаге, и даље бележи напредак у примени права интелектуалне својине, како у поступању на захтев компанија, тако и по службеној дужности. За ту сврху формирана је електронска база података царинских прекршаја у области права интелектуалне својине. Међутим, питање неодговарајућег складишног простора за кривотворену и пиратску робу, којом се крше ауторско и сродна права или друга права индустријске својине, није решено. Такође, још увек нема довољно судија специјализованих за ову област, што доводи до неефикасности система за заштиту права интелектуалне својине у целини.

Уопштено говорећи, припреме Србије у области права интелектуалне својине умерено су напредовале. Усклађивање законодавства сходно захтевима ССП-а значајно је напредовало, али су административни капацитети и спровођење, посебно у погледу обуке судија, и даље слаби. Активности подизања јавне свести треба да се наставе и у борби против пиратерије и кривотворења. Недостаје свеобухватна национална стратегија интелектуалне својине.

4.1.8. Социјална политика, запошљавање и политика јавног здравља

Што се тиче социјалне политике, изменама и допунама Закона о раду, усвојеног у јулу 2009. године, проширена је могућност послодаваца да одобравају плаћена одсуства дужа од 45 дана.

Добар напредак остварен је у области здравља и безбедности на раду, у форми нових законских прописа. Уредба о безбедности и здрављу на раду на привременим или покретним градилиштима, заснована на правним тековинама, усвојена је у фебруару 2009. године. У марту 2009. године усвојена су два подзаконска акта у циљу усаглашавања са правним тековинама, којима се регулишу привремена и покретна градилишта, захтеви за заштиту здравља и безбедности на радном месту, употреба опреме за рад и опреме за личну заштиту. Такође, у априлу 2009. године усвојена је стратегија безбедности и здравља на раду за период 2009–2012. У оквиру Националног социјално-економског савета формирано је стално радно тело које се бави питањима безбедности и здравља на раду. Међутим, број несрећа на раду и даље је висок.

Што се тиче социјалног дијалога, Социјално-економски савет се чешће састајао и сва четири специјализована тела (за законодавство, економска питања, колективни договор и питања безбедности и здравље на раду) сада су оперативна. Социјално-економски савети успостављени су и на локалном нивоу (укупно 16), али је само неколико њих оперативно. Учешће социјалних партнера у процесу одлучивања и даље је ограничено,

a рад Савета треба још побољшати. Осим тога, двострани социјални дијалог још увек је доста слаб.

Што се тиче социјалне инклузије, стратегија Србије за смањење сиромаштва и даље доприноси смањењу броја људи који живе у апсолутном сиромаштву. Међутим, имајући у виду економску кризу, ниво сиромаштва вероватно ће расти. Борба против сиромаштва и социјалног искључења рањивих група становништва, с посебним нагласком на ромско становништво, интерно расељена лица и одређене категорије пензионера, и даље представља главни изазов. Унапређивање социјалне инклузије игра значајну улогу у јачању националне кохезије. Скупштина Србије је у мају 2009. године ратификовала Конвенцију УН о правима лица са инвалидитетом и Опциони протокол.

Што се тиче борбе против дискриминације, нови Закон о забрани дискриминације представља добар корак ка примени европских стандарда у овој области. Међутим, одређени појмови везани за дискриминацију још увек треба да се боље формулишу. Један број изузетака шири је него што је то дозвољено по европским стандардима, а права НВО и удружења да покрећу судске поступке против дискриминације треба да се појасне. Осетљиве групе, као што су Роми, одрасли и деца са инвалидитетом, и лезбијска, геј, бисексуална и транссексуална (ЛГБТ) популација, и даље остају најизложенији дискриминацији.

Што се тиче родне равноправности, Влада је усвојила Националну стратегију за побољшање положаја жена и унапређење родне равноправности. Закон о родној равноправности још није усвојен и жене се и даље суочавају са дискриминацијом на тржишту рада.

У области социјалне заштите, настављен је процес деинституционализације деце без родитеља, тако да се број деце у институцијама смањује, а број деце збринуте у породицама повећава. Центар за бригу о породици је, у децембру 2008. Године, почео да пружа помоћ и подршку хранитељским породицама у Београду. Значајна средства уложена су у институције социјалне заштите за бригу о особама са посебним потребама. У складу са националном стратегијом, локалне стратегије за социјалну заштиту усвојене су у 122 општине у Србији. Настављени су програми обуке за запослене у институцијама социјалне заштите, са више од 600 учесника само у јануару и фебруару 2009. године.

Добар напредак остварен је у политици запошљавања. Влада је у марту 2009. године усвојила национални акциони план за запошљавање за 2009. годину у оквиру стратегије запошљавања. Активне мере политике усмерене на подстицање запошљавања, посебно у малим и средњим предузећима, предвиђене су буџетом за 2009. годину и спроведене у току године. Влада је наставила са одобравањем кредита за почетнике (*start-up*), усмерених на стварање нових радних места. Све ове мере примењују се у циљу суочавања са последицама економске кризе и одржавања нивоа запослености.

У 2008. години стопа запослености порасла је на 53,3%, у односу на 51,5% у претходној години, али је потом опет пала на 50,8% у априлу 2009. године. Стопа регистроване незапослености пала је на 14,8%, у поређењу са 18,3% у 2007. години. И ова је

стопа порасла у априлу 2009. године на 16,4%. Међутим, пад незапослености између 2007. и 2008. године углавном је био последица методолошких промена. Без ових промена, стопа незапослености износила би око 17,5%.

У мају 2009. године усвојена су два закона: Закон о запошљавању и осигурању за случај незапослености и Закон о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом. Циљ новог Закона о запошљавању јесте успостављање делотворног и флексибилног правног оквира ради постизања највишег могућег нивоа запослености. Закон о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом боље регулише неколико области везаних за могућности запошљавања особа са инвалидитетом. Министарство економије и Национална служба за запошљавање унапредили су своје организационе капацитете. Настављене су активности и на развоју регионалних центара за обуку у оквиру Националне службе за запошљавање. То је помогло отварању нових радних места. У марту 2009. године влада је усвојила два акциона плана, један за спровођење стратегије за развој стручног образовања и обуке у Србији, и други за спровођење стратегије образовања одраслих.

Међутим, реформе службе за запошљавање такође касне и, иако је постигнут изванредан напредак, ефикасност и административни капацитети Националне службе за запошљавање још увек су недовољни. Потребни су даљи напори за побољшање координације и сарадње између Министарства економије и Националне службе за запошљавање.

Даљи напредак остварен је у области политике јавног здравља, иако су неопходни даљи напори у усклађивању законодавства са правним тековинама ЕУ и њиховим спровођењем. Усвојен је Закон о јавном здрављу, као и закони о трансплантацији органа, трансплантацији ткива и ћелија, лечењу неплодности поступцима биомедицинског оплођења и закон о трансфузији крви. Почела је сарадња са Европским центром за превенцију и контролу болести. У априлу 2009. године основан је Национални здравствени савет, састављен од 15 чланова са петогодишњим мандатом. Ова стручна и консултативна институција, између осталог, надлежна је за развој квалитета здравственог система, организацију здравствених услуга и система здравственог осигурања и њихово усаглашавање са европским и међународним стандардима. Фонд здравственог осигурања увео је функционалан информациони систем и развио базу података о осигураницима. Остварен је напредак у реформи примарне здравствене заштите. Кампање подизања свести, као што су оне о штетном деловању пушења и пасивном излагању дуванском диму, интензивирани су у циљу унапређења превентивне здравствене заштите. Усвојен је један број стратешких докумената, конкретно о јавном здрављу, борби против злоупотребе дрога и алкохола, контроли дувана, превенцији рака дојке и дебелог црева, о заштити менталног здравља младих, квалитету здравствене заштите и безбедности пацијената. У области преносивих болести именован је национални центар у оквиру међународних здравствених прописа. Систем управљања отпадом успостављен је у здравственим институцијама широм земље и ојачани су административни капацитети у овој области.

Међутим, административни капацитети Завода за јавно здравље још увек су веома ограничени. Поред тога, финансирање у сектору јавног здравља још увек је на ниском нивоу. У области менталног здравља, Влада је наставила да предузима мере усмерене на деинституционализацију заштите менталног здравља и развој и изградњу капацитета служби у заједници. Међутим, поменуте службе у заједници још увек нису довољно развијене и потребно је даље усредсређивање на ментално здравље деце и омладине. Даљи напори су потребни и у области јавног здравља, како би се ојачали административни капацитети и спровео систем који је више усмерен на пацијента, у складу са националном стратегијом за унапређење квалитета здравствених услуга и безбедност пацијената, усвојеном у фебруару 2009. године.

Уопштено говорећи, побољшани су капацитети Србије за ефективно спровођење политике запошљавања, али незапосленост и даље остаје разлог за забринутост. Координација и усклађивање са другим политикама и даље су недовољни за смањење незапослености. Што се тиче социјалних политика и политике јавног здравља, законодавни оквир треба да се развије, а постојеће законодавство треба да се адекватно спроводи.

4.1.9. Образовање и истраживање

Известан напредак остварен је у погледу европских стандарда у образовању.

Србија у великој мери испуњава мерила ЕУ за 2010. за образовање и обуку који се односе на рано напуштање школе и више средњошколско образовање. Дошло је до повећања сразмерног броја дипломираних на факултетима, у математици, природним наукама и технологији. Међутим, учешће одраслих у програмима континуираног учења далеко је испод просека ЕУ и није се повећало од 2001. године.

настављају се реформе у циљу прилагођавања система високог образовања болоњским захтевима. У току је процес акредитације високошколских установа. Министарство је формирало одељење које ће бити задужено за реализацију пројеката у овој области који се финансирају из средстава ЕУ.

Усвојен је акциони план за спровођење стратегије за развој стручног образовања и обуке, као и други акциони план за спровођење стратегије за образовање одраслих. Обука за одрасле је развијена у пет регионалних образовних центара у Србији, али мора систематичније да заживи. Ограничени административни капацитет и слаба координација међу релевантним институцијама још увек представљају разлоге за забринутост. Потребно је основати агенцију за стручно образовање и обуку и образовање одраслих.

Међу будућим изазовима је усвајање Националног оквира за квалификације, чиме ће систем високог образовања постати флексибилнији и прилагођенији потребама тржишта рада, затим побољшање веза између универзитетског образовања и стручног образовања и обуке, олакшавање уписа у високошколске установе и побољшање признавања неформалног учења.

Финансирање образовања је још увек на ниском нивоу, са 3,4% БДП, а улагања у

инфраструктуру су ограничена. Поред тога, локалне власти обезбеђују недовољно финансијских средстава, а ограничена је укљученост пословног сектора.

Добар напредак је остварен у области културе. Србија наставља да учествује у Културном програму Заједнице. У Заводу за проучавање културног развоја, именована је контакт-особа задужена за информисање и подстицање учешћа у програму. Конвенција Унеска о заштити и промоцији разноликости културног израза ратификована је у мају 2009. године. Нови Закон о култури усвојен је у августу 2009. године.

У области науке и научно-истраживачког рада, Србија је веома активна и успешна у добијању средстава за истраживачке пројекте у оквиру Седмог оквирног програма за истраживање ЕЗ (ФП7). Основана је Канцеларија за унапређење истраживачке сарадње са међународним партнерима. Међутим, потребно је интензивирати рад на истраживачкој сарадњи у оквиру ФП7, посебно у погледу укључивања малих и средњих предузећа и мобилности научника. Чињеница да се Србија укључила у Оквирни програм за конкурентност и иновативност (ЦИП) представља позитиван корак ка укључивању приватног сектора у истраживања и иновације. Процедура за приступање Србије Седмом оквирном програму за истраживање Еуратом (2007–2011), на захтев Србије, добро напредује, а циљ је да приступање заживи током 2010. године. У току је разматрање могућности за интензивнију сарадњу између Србије и Заједничког истраживачког центра (ЗИЦ).

У вези са осмишљавањем интегрисане истраживачке политике, усмерене, између осталог, на повећање улагања у истраживања и обезбеђивање довољног броја научника, Србија је у августу 2009. године предложила нацрт националне стратегије. Усвајање и спровођење треба да уследе као део интеграције Србије у Европски истраживачки простор. Национално финансирање истраживања још увек је на веома ниском нивоу.

Национални портал за радна места *EURAXESS*, као и мрежа услуга *EURAXESS*, које имају циљ да олакшају кретање истраживача, успостављени су на потпуно задовољавајући начин.

Уопштено говорећи, потребно је да Србија настави своје напоре за побољшање система образовања, посебно у вези са механизмима финансирања, развој стручне обуке и образовање одраслих и признавање неформалног учења. Знатни напори су потребни да би се олакшало интегрисање Србије у Европски истраживачки простор и ојачао истраживачки капацитет на националном нивоу. Добар напредак остварен је у области културе.

4.1.10. Питања у вези са СТО

Припреме Србије за приступање Светској трговинској организацији (СТО) добро су одмакле. Велики корак напред учињен је на плану билатералних преговора. Такође, остварен је напредак и на мултилатералном плану, усвајањем закона који су компатибилни са принципима СТО (као што је Закон о стандардизацији). Међутим, финализирање процеса

зависиће од динамике даљих законодавних реформи. Србија је на добром путу да испуни свој циљ уласка у СТО у скорој будућности.

4.2. Секторска политика

4.2.1. Индустрија и мала и средња предузећа

Србија је остварила изванредан напредак у сектору малих и средњих предузећа.

Прешла је из фазе формулисања политике и утврђивања стратешких циљева на спровођење политике у областима као што су иновативне компаније, новоосноване компаније (*smart-ур*), пружање пословних услуга и ширење информација.

Нова стратегија за развој конкурентних и иновативних малих и средњих предузећа усвојена је у октобру 2008. године. Савет за мала и средња предузећа ју је узео као основу за усвајање акционог плана за 2009. годину. Функционисање институционалног оквира за мала и средња предузећа додатно је побољшано. Посебно је ојачана сарадња и координација између различитих актера. Савет за мала и средња предузећа, који чине представници различитих министарстава и предузетника, редовно се састаје и функционише. Агенција за развој малих и средњих предузећа, као један од кључних чинилаца, развила је мрежу регионалних агенција и локалних канцеларија које пружају нефинансијску подршку. У оквиру Агенције за привредне регистре Србије успостављен је јединствени шалтер за регистровање привредних субјеката. Почела је и примена нових закона и прописа о електронском потпису. Усвојена је нова регулатива о систему привредних комора, којим се уводи учлањивање на добровољној бази. Међутим, овај закон неће ступити на снагу до 2013. Србија остаје у потпуности посвећена Европској повељи за мала и средња предузећа, којој је значајно допринела. Унутрашња координација је ефикасна и сва релевантна тела активно учествују у овом процесу.

Што се тиче програма за развој пословних инкубатора и кластера, функционише око 20 инкубатора. Поред тога, 20 кластера је у различитим фазама развоја, од којих је 14 добило директну финансијску подршку Министарства економије.

Што се тиче регулаторног оптерећења привредних субјеката, Савет за регулаторну реформу наставља свој рад на плану за смањивање постојећих закона и прописа за једну четвртину до краја 2011. године. Међутим, ефекти ове реформе су до сада били веома ограничени.

У новембру 2008. године, Србија је потписала Меморандум о разумевању за учешће у Програму за предузетништво и иновације (ЕИП), првом стубу програма заједнице „Програм Заједнице за конкурентност и иновативност (ЦИП)”. У оквиру овог програма, Србија је активан члан Европске мреже предузетништва.

Србија још није осварила никакав напредак у развоју и спровођењу модерне индустријске политике.

Уопштено говорећи, припреме Србије у области индустрије и малих и средњих предузећа знатно су унапредовале и испуњавају одговарајуће захтеве из ССП-а.

4.2.2. Пољопривреда и рибарство

Остварен је напредак у области пољопривреде и руралног развоја, где се чине напори на усаглашавању са правним тековинама ЕУ.

Припремљен је национални програм пољопривреде за период 2009–2011, али сад треба да буде усвојен. Осим тога, буџетска ограничења негативно су утицала на административни капацитет Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде.

Закон о пољопривреди и руралном развоју усвојен је у мају 2009, чиме је дата правна основа за успостављање Управе за аграрна плаћања и управног органа у складу са захтевима ЕУ. Они ће у будућности служити као орган управљања и агенција за програм ИПАРД (Инструмент претприступне помоћи за рурални развој). Влада је усвојила Уредбу о коришћењу подстицајних средстава за унапређење економских активности пољопривредног становништва у 2009. години. Надлежни органи Србије већ имају извесно искуство са усмеравањем финансијске подршке из националног буџета пољопривредницима. Национална мрежа за рурални развој проширила се и сада има 14 регионалних центара за рурални развој и 140 подрегионалних канцеларија.

Национална стратегија руралног развоја, о којој је вођена јавна расправа, и Национални програм за рурални развој тек треба да се усвоје. Затим, међуресорни механизам за координацију политика везаних за рурални развој још увек није успостављен. Сектор за рурални развој при Министарству пољопривреде, шумарства и водопривреде нема довољно запослених, а Национална агенција за рурална плаћања (Управа за аграрна плаћања) и управни орган тек треба да се формирају.

Напредак је остварен у сектору вина. Нови Закон о вину је усвојен. Вински и виноградарски регистри предвиђени законом делимично су установљени. Међутим, одржив систем за инспекцију и управљање виноградарским и винским сектором тек треба да се успостави. Капацитет одговарајуће јединице у оквиру Министарства треба додатно да се ојача. Национална мрежа енолошких лабораторија тек треба да се успостави.

Наставља се подршка развоју органске производње. Број акредитованих сертификационих тела за органску производњу благо је повећан у 2009. Години, и остварен је напредак у смислу усаглашавања са правним тековинама.

Одређени напредак бележи се у области безбедности хране. Нови Закон о безбедности хране усвојен је у мају 2009. године. Он разјашњава надлежности и сарадњу међу министарствима надлежним за безбедност ланца исхране. реорганизована је ветеринарска инспекција – раније пребачена у новоосновани Генерални Инспекторат. Уведена је нова расподела надлежности за инспекције, којом се побољшава оквир за активности контроле.

Србија је још увек у почетној фази у погледу побољшања објеката у прехранбеној индустрији и објеката за нешкодљиво уклањање отпадака животињског порекла. Ниједно постројење није добило дозволу за извоз млека или производа од млека у ЕУ. Објављена је законска регулатива за спровођење прописа о квалитету сировог млека. Постоји још увек изван број мањкавости у ланцу безбедности хране. Неопходна су даља побољшања у спровођењу принципа анализе ризика критичних контролних тачака (систем *HACCP*).

О одређеном напретку може се извести у области ветерине. Закон о добробити животиња усвојен је у мају 2009. године. Усвојени су акциони планови за побољшање и проширење система за обележавање говеда и регистровање њиховог кретања. Стратегију за размену података из информационог система за обележавање и регистровање животиња са другим информационом системом подржало је Министарство за пољопривреду, шумарство и водопривреду. Правилник о идентификацији говеда и унапређењу регистрације усвојен је у јулу 2009. године, заједно са још три правилника о мерама за искорењивање болести говеда.

Међутим, Србија тек треба да усвоји измењену и допуњену верзију Закона о ветерини и одговарајуће правилнике за спровођење акционих планова. Информациони системи Управе за ветерину (укључујући систем за обележавање животиња и регистровање њиховог кретања) треба даље да се побољшају и ојачају у кадровском смислу. Управа за ветерину има потребу за обуком, нарочито у погледу спровођења званичних контрола регистрације газдинстава и животиња.

Ограничен је напредак у унапређивању лабораторија за контролу безбедности ланца исхране. У складу са Законом о безбедности хране, установљена је национална референтна лабораторија за безбедност хране, са утврђеним надлежностима. Систем управљања информацијама за ветеринарске лабораторије још није интегрисан са ветеринарским информационом системом због недостатка финансијских средстава.

Остварен је изван напредак у фитосанитарној области. Закон о здрављу биља, Закон о средствима за заштиту биља и Закон о заштити права оплемењивача биљних сорти усвојени су у мају 2009. године. Још увек нема годишњег програма о мерама за заштиту здравља биља за 2009. годину. Систем управљања информацијама за фитосанитарне лабораторије још увек није развијен.

У области рибарства, усвојен је Закон о одрживом коришћењу рибљег фонда и Закон о сточарству. Уредба о увођењу ловостаја за одређене врсте риба и минималне димензије улова усвојена је ради усаглашавања са међународним конвенцијама. Међутим, нови Закон о одрживом коришћењу рибљег фонда не покрива све активности у области рибарства. Подела надлежности између Министарства животне средине и Министарства пољопривреде треба да се разјасни. Никакав напредак није остварен у маркетиншким стандардима за производе рибарства, као ни по питању структурне политике.

Уопштено говорећи, у области пољопривреде Србија напредује у испуњавању захтева из ССП-а и приоритета из Европског партнерства. Административни капацитет Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде треба да се ојача. Потребно је да

Србија даље побољша своје резултате у спровођењу политика безбедности хране, ветерине, фитосанитарног, пољопривредног и руралног развоја. Треба да се обезбеди институционална координација безбедности ланца исхране. Треба да се унапреде ветеринарске, фитосанитарне, винске и санитарне лабораторије, инспекторати и контроле. Потребно је улагати даље напоре у сектор рибарства ради усаглашавања са релевантним деловима правних тековина ЕУ.

4.2.3. Животна средина

Може се констатовати да је остварен добар напредак у области животне средине, нарочито усвајањем великог пакета закона и ратификацијом неколико међународних конвенција.

Што се тиче хоризонталног законодавства, Закон о процени утицаја на животну средину (ЕИА) и Закон о заштити животне средине измењени су и допуњени. Ратификована је Архуска конвенција о приступу информацијама, учешћу јавности у доношењу одлука и праву на правну заштиту у питањима животне средине.

Стратегија чистије производње усвојена је како би се спровео део Националне стратегије за одрживи развој. Повећан је број активности за подизање свести и чишћење животне средине, конкретно за чишћење великих дивљих депонија, чиме је спречено даље загађивање и ојачана „зелена“ индустрија.

Агенција за заштиту животне средине Србије остварила је добар ниво сарадње са Европском агенцијом за животну средину у оквиру Европске информационе и осматрачке мреже за животну средину. Међутим, правила о процени утицаја на животну средину и стратешкој процени утицаја нису у пуној мери примењена. Управама за животну средину на локалном нивоу и даље недостају неопходни капацитети, свест и специјализовано знање у овим областима.

Србија је предузела даље кораке ка усаглашавању са Европским планом за еколошки менаџмент и контролу (ЕМИК) усвајањем правилника о условима и поступцима за стицање права на коришћење еко-знака.

У области квалитета ваздуха може се забележити напредак учињен усвајањем Закона о заштити ваздуха. У оквиру Министарства животне средине основана је Национална канцеларија за озон. Ојачан је капацитет за праћење и управљање квалитетом ваздуха. Што се тиче климатских промена, административне структуре за спровођење Кјото протокола у процесу су конституисања. Међуресорно тело за механизме чистог развоја (*ЦДМ*) сада је оперативно, а усвојен је и правилник којим се регулишу критеријуми за одобравање пројеката *ЦДМ* и поступак рада одређеног националног органа власти. Међутим, национална стратегија за укључивање у *ЦДМ* сходно Кјото протоколу, као и инвентар гасова са ефектом стаклене баште треба да се усвоје.

Може се констатовати да је у управљању отпадом остварен напредак усвајањем

Закон о управљању отпадом и Закона о амбалажи и амбалажном отпаду. Усвојени су и подзаконски акти којима је релевантан део правних тековина Европске уније пренет у домаће право. Међутим, стратегија управљања отпадом и национални план за управљање отпадом како на националном тако и на локалном нивоу морају бити завршени.

Слаб напредак остварен је у области квалитета воде. Србија је потписала Протокол о спречавању загађења реке Саве. Међутим, нови Закон о водама, којим се уводе нови инструменти за финансирање воденог сектора, укључујући одговарајуће тарифе, још увек није усвојен. Не постоји систем за праћење концентрација нитрата и загађености подземних вода. Инфраструктуру за пречишћавање отпадних вода широм земље потребно је подићи на виши ниво.

Може се констатовати да је у заштити природе остварен напредак усвајањем Закона о заштити природе, као и неколико подзаконских аката. Успостављена је мрежа за утврђивање области чије је очување од посебног интереса. Међутим, рад на изради националне стратегије за очување биодиверзитета и пратећег акционог плана треба да се оконча.

У области контроле индустријског загађења и управљања ризиком усвојен је низ подзаконских аката, конкретно, о подношењу захтева за добијање интегрисаних дозвола. Планира се да прве интегрисане дозволе буду издате у 2009. и 2010. години. Ревидира се листа постројења која ће пре 2015. године морати да се усагласе са Директивом о интегрисаном спречавању и контроли загађења.

Може се забележити да је остварен напредак у области хемикалија усвајањем Закона о хемикалијама и Закона којим се регулише стављање у промет биоцидних производа, као и ратификацијом Ротердамске конвенције о поступку претходног пристанка за одређене опасне хемикалије и пестициде у међународној трговини. Предузети су кораци у имплементацији Стокхолмске конвенције о дуготрајним загађујућим материјама. Креиран је национални профил управљања хемикалијама и успостављен прелиминарни инвентар одбачених дуготрајних загађујућих материја. Влада је донела одлуку да се оснује Агенција за хемикалије, регулаторно и имплементационо тело које се бави биоцидним производима и хемикалијама.

Србија је усвојила нови Закон о генетски модификованим организмима (ГМО). Законом се забрањује увоз генетски модификованог репродуктивног материјала, али се дозвољава увоз сојине сачме са одређеним степеном модификације.

Забележен је напредак по питању проблема буке кроз усвајање Закона о заштити од буке, који, конкретно, утврђује овлашћења разних инспектората.

Предузети су позитивни кораци у правцу јачања административног капацитета. Инспекторати за заштиту животне средине наставили су да добијају посебну обуку.

Фонд за заштиту животне средине је активан, посебно у области управљања отпадом и опасним отпадом, санације, ремедијације земљишта и праћења квалитета ваздуха.

Међутим, институционални капацитет и технички и кадровски ресурси и даље су недовољни, нарочито на локалном нивоу. Потребна је боља координација са централним нивоом и биће потребно посветити већу пажњу спровођењу прописа. Дирекција за воде у оквиру Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде и даље нема довољно запослених, а њен институционални капацитет је неодговарајући. Подела надлежности за управљање водама и даље је разубјена. Уопштено говорећи, капацитет за управљање водама је и даље слаб.

Агенција за заштиту животне средине и даље је у пуној мери оперативна и њен учинак се побољшава. Међутим, и даље јој недостаје капацитет да осигура правилно спровођење стратегије интегрисаног праћења. Буџетски ресурси за заштиту животне средине и даље су мали.

Уопштено говорећи, Србија је умерено напредовала у области заштите животне средине и наставила је да доноси низ битних закона, чиме је добро напредовала у испуњавању захтева из Споразума о стабилизацији и придруживању. Међутим, спровођење закона потребно је побољшати на свим нивоима. У овом погледу, потребно је уложити даље напоре у изградњи административних капацитета.

4.2.4. Саобраћајна политика

Србија је остварила одређени напредак у области транспорта.

Влада је одобрила годишњи програм за 2009. годину за спровођење Стратегије развоја железничког, друмског, воденог, ваздушног и комбинованог саобраћаја за период 2008–2015, којим се утврђују финансијски ресурси и временски план спровођења.

Известан напредак остварен је у области трансевропских транспортних мрежа. Србија је наставила да активно учествује у спровођењу Меморандума о разумевању из 2004. године о развоју Основне регионалне транспортне мреже југоисточне Европе и у раду Саобраћајне опсерваторије у југоисточној Европи (СЕЕТО), посебно ажурирањем и спровођењем Вишегодишњег плана 2009–2013. Национални савет за инфраструктуру усвојио је Национални план за изградњу друмске и железничке инфраструктуре за период 2008–2012. и акциони план за изградњу друмске и железничке инфраструктуре за коридор 10 за 2009. годину, у којем се наводе инфраструктурни пројекти који ће се предузети дуж коридора 10, као и национални и међународни ресурси које је потребно обезбедити. Отпочео је рад на неким од пројеката железничке и друмске инфраструктуре предвиђених акционим планом за коридор 10. Рад на генералном мастер плану, који обухвата инфраструктурне пројекте за све видове саобраћаја до 2027. године, потребно је привести крају. Основана је компанија „Коридор 10“, као подружница јавног предузећа „Путеви Србије“ са задатком да спроведе у дело акциони план за коридор 10.

У случају друмског транспорта, може се констатовати да је остварен известан напредак. Закон о безбедности саобраћаја на путевима, којим се уводе обавеза вршења

контроле безбедности на путу, инспекција и процене утицаја, усвојен је у мају 2009. године. Међутим, неопходно законодавство којим би се правне тековине о друмском превозу, превозу опасних роба и путничком превозу пренеле у домаће право још увек није усвојено. У децембру 2008. године либерализован је билатерални и транзитни друмски превоз са Босном и Херцеговином. Влада је усвојила одлуку којом се утврђује јединствена тарифа за домаћа и страна возила са важењем од фебруара 2009. године, ускладивши тако путарине и, истовремено, испунивши један од основних захтева из одредаба Прелазног споразума о друмском транзитном саобраћају.

Остварен је ограничен напредак у области железничког транспорта. Није било напретка у правцу постепеног отварања тржишта железничког транспорта. Измене и допуне Закона о железници тек треба да се усвоје и тиме се спречава изванредан број реформи. Дирекција за железнице још увек не врши у пуној мери своју улогу регулаторног тела. Одвајање управљања инфраструктуром од пружања услуга превоза, као и раздвајање рачуна на рачуне пословања и рачуне услуга тек предстоји. Услови за отварање тржишта не постоје. Сектору је још увек потребно значајно реструктурирање, мада је смањен број запослених на железничким пругама које се користе. Рад на изјави о мрежи је напредовао, али, с обзиром на то да се доношење одлуке о накнадама за приступ инфраструктури тек очекује, изјава о мрежи није окончана. У области унутрашњих пловних путева, Србија је у мају 2009. године ратификовала Протокол о комбинованом транспорту на унутрашњим пловним путевима уз Европски споразум о важним међународним линијама за комбиновани транспорт и пратећим постројењима. Тек треба да се усвоји Закон о превозу унутрашњим пловним путевима и Србија тек треба да ратификује додатне европске споразуме у овој области. Развој инфраструктуре, нарочито дуж Дунава и Саве, и унутрашњих лука као комбинованих терминала, укључујући лучке капацитете и захтеве у погледу безбедности, још увек захтева посебну пажњу и наменска средства. Потребно је, такође, узети у обзир и потенцијалне захтеве у погледу безбедности у односу на унутрашње лучке објекте и луке.

Остварен је мали напредак у области комбинованог транспорта и интермодалности. Друштво са ограниченом одговорношћу, основано као подружница „Железница Србије“ за комбиновани транспорт, још увек није оперативно.

У области ваздушног транспорта, Споразум о успостављању заједничког европског ваздухопловног подручја (ЕЦЦА), Монреалска конвенција и хоризонтални споразум о одређеним аспектима ваздушног саобраћаја ратификовани су маја 2009. године. Спровођење прве прелазне фазе ЕЦЦА тек треба да се финализира. Остварен је изванредан напредак у правцу усклађивања националног законодавства са правним тековинама у областима као што су безбедност ваздушне пловидбе и управљање ваздушним саобраћајем. Србија је остварила добар напредак у области управљања ваздушним саобраћајем, али је даље усаглашавање са европским стандардима још увек потребно. Србија је искористила Програм ИСИС⁶, који је установила Европска комисија како би помогла државама југоисточне Европе да прописе о јединственом европском небу пренесу у своје

---

⁶ Реализација јединственог европског неба у југоисточној Европи.

законодавство. Осим тога, Србија активно учествује у раду Комитета за јединствено европско небо. На пољу безбедности, односи са ЕАСА формализовани су потписивањем радног договора у јулу 2009. године.

Међутим, Србија не примењује одредбе о приступу тржишту у складу са ЕЦЦА. Нека питања су још увек нерешена, и тек кад се реше Србија ће моћи да крене у другу прелазну фазу, која укључује спровођење законодавства о поступању на земљи, истрагама удеса, потрази и спасавању, као и спровођење одређеног броја преузетих обавеза у области управљања ваздушним саобраћајем према Споразуму ЕЦЦА, као и учешће Србије у функционалном блоку ваздушног простора. Закон о цивилном ваздухопловству, који би требало да буде усаглашен са ЕЦЦА, још увек није усвојен. Приватизација националног превозника (компаније ЈАТ) проглашена је неуспешном.

Административни капацитет Министарства за инфраструктуру треба додатно ојачати како би оно било у стању да испуни обавезе у погледу усаглашавања домаћег законодавства са правним тековинама Европске уније. Нејасна је подела задатака између Министарства и Директората цивилног ваздухопловства.

Уопштено говорећи, Србија је релативно напредовала у области саобраћаја и добро је унапредовала у испуњењу захтева из ССП-а и прелазног споразума. Међутим, у области ваздушног саобраћаја искрсли су проблеми око спровођења Споразума ЕЦЦА који се морају решити како би се омогућио приступ тржишту. Даље усаглашавање са правним тековинама још увек је неопходно. Административна и структурна реформа релевантних ресора још увек предстоји.

4.2.5. Енергетика

Известан напредак је остварен у области енергетике у току периода извештавања.

Безбедност снабдевања умерено напредује, уз благо повећање резерви природног гаса. Са Русијом је 17. јуна 2009. године потписан Меморандум о разумевању о изградњи подземног складишта гаса у Банатском Двору. Изградња складишта је скоро завршена, у циљу осигурања залиха гаса у случају неочекиваног смањења количине испорука из извора који се тренутно користе. Акционарско друштво за складиштење треба да се оснује до краја 2009. године. Интерконекције за природни гас између Србије и других земаља у региону и даље су ограничене. Неопходно улагање у гасну инфраструктуру тек треба да се обезбеди. Што се тиче интерконекција за електричну енергију, завршено је постављање далековода између Ниша и Лесковца напона од 400 кВ, а у току је њихово постављање и на деоници од Лесковца до границе са Бившом југословенском Републиком Македонијом. Припреме за израду студије изводљивости о побољшању интерконекција са Румунијом и Босном и Херцеговином су у току. Залихе нафте и даље су далеко испод европских захтева.

Србија је наставила да остварује добар напредак у контексту унутрашњег тржишта енергије. Сектор електричне енергије одвојио је пренос од осталих трошкова. Оператор

система за пренос електричне енергије, у великом степену, постао је финансијски одржив. Окончано је званично отварање тржишта струје и гаса за потрошаче који нису домаћинства. Агенција за енергетику добро ради, у складу са захтевима из Уговора о оснивању енергетске заједнице. У сектору природног гаса, државно јавно предузеће „Србијагас“ испунило је захтеве за раздвајање својих рачуна, али даље реструктурирање ове компаније тек предстоји.

Измене и допуне Закона о енергетици у вези са функцијом снабдевања, како у сектору електричне енергије, тако и гаса, нису усвојене. Није било напретка на раздвајању дистрибуције и снабдевања у сектору електричне енергије. Рокови који су утврђени у Уговору о оснивању енергетске заједнице нису испуњени. Потребно је уложити додатне напоре како би се постигло раздвајање и стварно отварање тржишта уз ценовну политику која нуди одрживу тарифу која је одраз трошкова.

Као резултат споразума о сарадњи у сектору енергетике с Русијом, потписан је уговор о продаји српске нафтне компаније „НИС“ руском „Гаспромнефту“. Изградња гасовода „Јужни ток“ кроз Србију и оснивање заједничког предузећа за складиштење гаса у Банатском Двору обухваћени су оквирним споразумом. У мају 2009. године „Србијагас“ и „Гаспром“ потписали су споразум о сарадњи, чиме су обезбеђене претпоставке за оснивање заједничког предузећа која ће градити деоницу гасовода „Јужни ток“ кроз Србију.

Мало је напретка остварено у области енергетске ефикасности и обновљиве енергије. Потребно је да се сектор српске електропривреде усагласи са правним тековинама пре 2015. године, што подразумева значајна улагања у конкретне пројекте.

Србија добро напредује у областима нуклеарне безбедности и заштите од зрачења. Закон о заштити од јонизујућих зрачења и нуклеарној сигурности усвојен је у мају 2009. године. Одредбама Закона предвиђа се оснивање нуклеарне регулаторне агенције у наредном периоду. Очекује се да ће ова агенција постати потпуно оперативна током прве половине 2010. године. Затварање радиоактивног истраживачког реактора у Винчи, припрема за враћање потрошеног нуклеарног горива Руској Федерацији и управљање радиоактивним отпадом на лицу места добро напредују. Све активности на затварању Винче сада обавља ново јавно предузеће „Нуклеарни објекти Србије“.

Србија није ратификовала Конвенцију о нуклеарној сигурности и Заједничку конвенцију о сигурности управљања ислуженим горивом и о сигурности управљања радиоактивним отпадом.

Постигнут је значајан напредак. Међутим, тек је потребно уложити значајне напоре како би се нуклеарна безбедност и заштита од зрачења усагласиле са правним тековинама и најбољим праксама у ЕУ.

Уопштено говорећи, Србија је умерено напредовала у погледу усаглашености са европским стандардима у сектору енергетике. Међутим, напредак је и даље неравномеран. У сектору енергетике и даље остају да се реше питања у вези са животном средином како би се остварило усаглашавање са Уговором о оснивању енергетске заједнице.

4.2.6. Информационо друштво и медији

Може се запазити да је остварен напредак у области информационог друштва и електронских комуникација, посебно усвајањем Закона о електронској трговини, чиме је заокружен правни оквир за електронско пословање у Србији, и усвајањем новог Закона о јавним набавкама, којим се омогућују електронске набавке. Закон о заштити података о личности ступио је на снагу у јануару 2009. године и почео је да се примењује. Усвојени су акциони планови за Агенду Плус за југоисточну Европу и Закон о електронском документу. Што се тиче дигиталних потписа, усвојени су подзаконски акти неопходни за квалификован електронски потпис и основана је прва служба за сертификацију. Одржавање седнице Владе без папира (електронска влада) почело је у јуну 2009. године. Међутим, потребно је позабавити се питањима дигиталне поделе у електронском приступу и дигиталне инклузије, као и завршити рад на изради стратегије о услугама широкопојасног приступа. ИТ капацитет треба ојачати, нарочито на локалном нивоу, са циљем увођења електронске управе. Административни капацитет за спровођење законодавства у овој области је недовољан.

Влада је коначно унела рокове у акциони план за стратегију телекомуникација (2006–2010). Основни принципи стратегије за прелазак са аналогног на дигитално емитовање радио и телевизијских програма утврђени су у јануару 2009. године, а стратегија за прелазак на дигитално емитовање усвојена је у јулу 2009. За датум преласка одређен је 4. април 2012. Министарство је у јулу 2009. године усвојило имплементационо законодавство којим се одређује почетни списак услуга универзалног сервиса. Законом о планирању и изградњи скраћени су рокови за издавање грађевинских дозвола у сектору комуникација.

Сектор фиксне телефоније још увек није либерализован у пракси и још увек нема конкуренције на том тржишту. Као допуна фиксној мрежи, у јуну 2009. године издате су две нове лиценце за ЦДМА технологију (једна оператеру фиксне телефоније који већ ради, а друга једном новом оператеру) како би пружали Интернет услуге на бази ЦДМА и услуге фиксне бежичне телефоније оним деловима јужне Србије који немају приступа фиксној телефонији.

По усвајању правила о пружању услуга према Протоколу за пренос гласа преко Интернета (VoIP) и о међународном повезивању, у 2008. години издате су 23 ВоИП дозволе, заједно са лиценцама за међународно повезивање. Међутим, само неколико тих оператера постало је активно на тржишту.

Правилник о примени трошковног принципа одвојених рачуна и извештавању усвојен је и у току је процес његове примене у односу на доминантне компаније на тржишту. Регулаторна агенција одобрила је нове цене за услуге фиксне телефоније и за кабловске услуге. Такође, усвојила је подзаконска акта о дозволама и опреми радио станица, плановима доделе нових бројева и регулисању накнада. Међутим, одлука из октобра 2008. године о ребалансу тарифе није стављена на снагу.

Још увек нема конкуренције на тржишту фиксне телефоније. Будући да није извршен ребаланс тарифе и да нису уведене друге мере заштите конкуренције, као што је пренос бројева, (претходни) одабир оператора и раздвајање делатности, само неколико играча на тржишту заинтересовано је за улагање на српском тржишту. Држава Србија има удео од 80% у власништву актуелног оператора. Међутим, Министарство за телекомуникације и информационо друштво објавило је да ће расписати тендер за другог националног оператора фиксне телефоније.

У јуну 2009. године уведена је такса од 10% на комуникације мобилним телефоном као привремена мера током глобалне економске кризе, која има за циљ да допринесе покривању текућег буџетског дефицита. Ова такса би могла озбиљно да оптерети сектор мобилне телефоније.

У погледу административног капацитета, Министарство за телекомуникације и информационо друштво и даље нема довољно кадровских ресурса. Регулаторна агенција ради и финансијски је самостална. Међутим, њену независност је потребно оснажити и недостаје јој експертиза за регулисање либерализованог тржишта. Поступак предлагања кандидата за места оних чланова њеног управног одбора којима је истекао мандат још увек није отпочео.

У области аудиовизуелне политике може се констатовати напредак. У мају 2009. године Србија је ратификовала Европску конвенцију о прекограничној телевизији и Унеско Конвенцију о заштити и унапређењу разноликости културних израза, а усвојене су и измене и допуне Закона о радиодифузији. Тиме ће се омогућити избор чланова Радиодифузног савета, што је процес који касни услед тога што није било договора око коначног ужег списка. Закон о јавном информисању је усвојен, али не и нови Закон о концентрацији у медијима, као ни Закон о оглашавању. Процес доделе фреквенција окончан је 2008. године.

Такође, може се запазити да је остварен напредак у погледу транспарентности, одговорности и ефикасности Радиодифузне агенције. Од 2008. све одлуке агенције објављују се на интернету. Децембра 2008. године Радиодифузни савет доделио је 63 лиценце за емитовање радио и ТВ програма у регијама, локалним подручјима и граду Београду. По окончању последњег тендера биће издато укупно 467 лиценци за емитовање радио и ТВ програма. Агенција је отворила нови огранак своје службе за праћење у Новом Саду. У плану су огранци у Нишу и Крагујевцу. Капацитет агенције ојачан је набавком нове опреме која омогућује ефикасније праћење емитера.

Према Закону о радиодифузији, приватизација електронских медија у Србији требало је да се реализује до краја 2007. године. Међутим, овај процес блокирале су одређене одредбе Закона о локалној самоуправи и Закона о главном граду. Проблем остаје нерешен.

Уопштено говорећи, настављене су припреме у области информационог друштва и медија. Надлежни органи организовали су низ активности на подизању свести, обука, конференција и догађаја. Међутим, потребно је позабавити се питањем неадекватног институционалног и регулаторног капацитета, а стваран напредак и даље је условљен

спровођењем законске регулативе.

4.2.7. Финансијска контрола

Остварен је напредак у области финансијске контроле. Радна група предвођена Министарством финансија припремила је свеобухватну стратегију у области интерне финансијске контроле у јавном сектору (ПИФЦ), коју је Влада усвојила у јулу 2009. године. Закон о буџетском систему, који укључује и правни основ за ПИФЦ, усвојен је и ступио је на снагу у јулу 2009. године. Одељење за интерну ревизију Министарства финансија вршиће функцију Централне јединице за хармонизацију до успостављања посебне јединице. У министарствима у којима су образоване јединице за интерну ревизију, ревизори, по правилу, немају искуства и нису прошли обуку. Одговорност руководећег кадра и накнадни развој система за финансијско управљање и контролу су тек у повоју.

Што се тиче спољне ревизије, Државна ревизорска институција још увек није потпуно оперативна. Наставља се одлагање доделе одговарајућих просторија за Институцију и током протекле године примљено је свега још осморо запослених.

Уопштено говорећи, Србија је још увек у раној фази припрема за увођење интерне финансијске контроле у јавном сектору и новог система спољне ревизије.

4.2.8. Статистика

Остварен је изванредан напредак у погледу статистичке инфраструктуре. Побољшане су сарадња и координација између Завода за статистику и осталих службених произвођача статистичких података, посебно са Народном банком Србије и Министарством финансија. У јануару 2009. године Влада је усвојила стратегију развоја службене статистике за период 2009–2012. Нови Закон о статистици, као и закони којима се регулишу пољопривредни попис и попис становништва још увек нису усвојени. Завод за статистику упустио је мали број нових чланова особља. Међутим, издвојена буџетска средства још увек нису довољна да се покрију све планиране активности и још има потребе за додатним особљем. Припремљени су метаподаци за све статистичке домене.

Мало је напретка остварено у погледу класификација и регистара. Развој статистичког привредног регистра веома споро напредује. Предстоји увођење класификације номенклатуре привредних делатности (*NACE* рев. 2), чему треба да претходи усвајање законодавства о класификацији привредних делатности. Завод за статистику тек треба да креира инструменте којима ће се шифре из старе верзије *NACE* конвертовати у нову верзију. Није било напретка у правцу усклађивања српске регионалне статистичке класификације са Уредбом ЕЗ о успостављању заједничке класификације територијалних јединица за статистику (*NUTS*).

Остварен је напредак по питању секторске статистике. Експериментални попис

становништва и домаћинства спроведен је у априлу 2009. године. У току су припреме за пољопривредни попис, један од краткорочних приоритета Европског партнерства. Експериментални попис спровешће се у децембру 2009. године. Спроведене су експерименталне анкете о енергији, иновацијама и индустријском отпаду. Уведени су нови метод вођења статистике у ваздушном саобраћају и нова царинска тарифа заснована на Комбинованој номенклаури 2009. Анкета комплетних трошкова рада спроведена је по први пут 2008. године. Структурни пословни статистички подаци проширени су како би обухватили додатне ставке из Уредбе ЕУ у овој области.

Уопштено говорећи, Србија је учинила напредак у статистици, али је остварила само скроман напредак у правцу испуњења захтева из ССП-а и Европског партнерства. Потребно је остварити даљи напредак у погледу привредног регистра. Потребно је уложити додатне напоре како би се оснажио административни капацитет.

4.3. Правда, слобода и безбедност

4.3.1. Визе, управљање границама, азил и миграције

Добар напредак остварен је у области визне политике и у ширем оквиру дијалога за либерализацију визног режима.

Посебно, Србија је предузела важне кораке у правцу успостављања мерила утврђених на мапи пута за визну либерализацију и испунила већину услова, омогућивши Комисији да укључи Србију у свој предлог из јула 2009. године за либерализацију визног режима. Србија је издала преко 1.2 милиона биометријских пасоша до септембра 2009. године. Административна инфраструктура је измењена и сада обезбеђује генерално безбедне процедуре персонализације и дистрибуције са предузетим конкретним мерама за свођење ризика од корупције на минимум.

Споразуми о визним олакшицама и реадмисији између Србије и Европске заједнице наставили су да се спроводе. Србија изузима држављане свих држава чланица ЕУ из захтева да имају визу и одржава безвизни режим за држављане Хрватске, Босне и Херцеговине, Бивше југословенске републике Македоније, Црне Горе и Турске. Дипломатска и конзуларна представништва Србије настављају са издавањем већине врста виза за Црну Гору, на основу споразума.

Међутим, Србија још није у потпуности усагласила своје законодавство са негативном листом ЕУ. Наставља се забринутост због интегритета и безбедности националних матичних књига за лица са боравиштем на Косову. Нови Закон о матичним књигама, који је усвојен у марту 2009. године, требало би да побољша то стање, али он још није ступио на снагу. Билатерални споразум о двојном држављанству са Црном Гором још није могао да буде закључен.

Уопштено говорећи, Србија је умерено напредовала у смислу усаглашавања са европским стандардима у области визне политике.

Напредак је остварен у области управљања границама. Нови Закон о заштити државне границе ступио је на снагу у новембру 2008. године и утврђен је једногодишњи рок за усвајање прописа за имплементацију. Капацитети за анализу ризика повећани су и примењују се у спровођењу надзора граница. Око 1000 читача биометријских путних исправа је постављено на граничним прелазима.

Што се тиче међуресорне сарадње, споразум о сарадњи између главних министарстава укључених у управљање границама потписан је у фебруару 2009. године. Сарадња између граничне полиције и других органа за спровођење закона задовољавајућа је. Прекогранична сарадња се побољшава. Билатерални протоколи за редовне састанке шефова граничних служби закључени су са Црном Гором и Бившом југословенском републиком Македонијом. У марту 2009. године, заједничку декларацију о сарадњи у области граничне безбедности у југоисточној Европи потписале су Србија, Албанија, Босна и Херцеговина и Бивша југословенска република Македонија. Радни споразум са Фронтексом потписан је у фебруару 2009. године. Потписивање споразума о полицијској сарадњи са Еулексом завршено је у септембру 2009. године. Активности јачања капацитета, почетна обука и обезбеђивање опреме за граничну полицију настављени су.

Међутим, значајне разлике још увек постоје између 82 пункта на граничним прелазима. Инфраструктура на одавно установљеним граничним прелазима у већини је случајева прихватљива. Новији гранични прелази, посебно са Црном Гором, и контрола граничне линије са Косовом, још увек показују знатне слабости. Нису сви пунктови на

граничним прелазима у потпуности повезани на Јединствени информациони систем. Потребно је додатно побољшање опреме и повећање броја запослених. Основни и специјализовани курсеви обуке треба да се побољшају у складу са Заједничким основним програмом обуке за граничну полицију (*Common Core Curriculum for border guards*).

Уопштено говорећи, Србија је почела да се бави својим приоритетима у области контроле граница. Међутим, потребно је да убрза напоре за решавање знатних разлика између појединачних граничних прелаза.

Мало напретка остварено је у области азила. Наставља се спровођење Закона о азилу. Будући да Канцеларија за азил предвиђена законом још није формално установљена, захтеве за азил обрађује јединица за азил у оквиру Граничне полиције. Од септембра 2008. до септембра 2009. године примљено је 190 захтева, од којих је четири добило позитивне одлуке у првом степену. Знатан пораст захтева за азил последица је већег броја подносилаца захтева из Авганистана. Првостепене жалбе процесуира Комисија за азил, која је независно административно тело, састављено од владиних експерата које именује Председник Владе. Судске жалбе против одлука Комисије за азил се могу поднети Врховном суду. Центар за азиланте у Бањи Ковиљачи може да смести 80 подносилаца захтева за азил у одговарајућим условима.

Међутим, није било у плану решавање питања потенцијалног повећања броја подносилаца захтева, а не постоји ни координационо тело задужено за интегрисање азиланата у Србији. Србија још увек није приступила Конвенцији УН о смањењу броја лица без држављанства.

Уопштено говорећи, Србија је умерено напредна у области азила.

Добар напредак је остварен у управљању миграцијама, усвајањем стратегије управљања миграцијама у јулу 2009. године. Национална стратегија за борбу против илегалне миграције усвојена је у марту, а национална стратегија за реинтеграцију повратника усвојена је у фебруару 2009. године. Настављено је спровођење споразума о реадмисији са ЕК. Закон о странцима ступио је на снагу у априлу 2009. године и у великој мери је у складу са стандардима ЕУ. Њиме се установљавају одвојени системи за издавање дозвола боравка и радних дозвола. Одредбе о обавезама носилаца дозвола и казнама за прекршаје такође су предвиђене. Крајем 2008. године, Албанија, Босна и Херцеговина, Хрватска, Црна Гора, Бивша Југословенска Република Македонија и Србија потписале су меморандум о разумевању о оснивању система за размену статистичких података о илегалним миграцијама и учешћу у регионалном систему раног обавештавања.

Међутим, даљи напори су потребни за ефективно спровођење новоусвојених стратегија. Средства за интеграцију повратника остају веома ограничена. Потребан је проактивнији приступ да би се обезбедила делотворна интеграција миграната и повратника на основу поузданих статистичких информација о њиховом броју и социо-економском профилу. Одређени проблеми у прибављању докумената, нарочито за децу рођену у иностранству и децу из мешовитих бракова, остају присутни.

Повећан је број одбијених захтева за визу, илегалних прелазака границе и илегалних миграната жена и деце. Не постоји општа стратегија о прикупљању података у циљу праћења трендова и спровођења детаљне анализе. Приступ постојећим базама података о илегалним миграцијама за полицију и граничну полицију нису јасно регулисани. Запошљавање треба додатно да се побољша и етички кодекси да се правилно спроводе. Услови у центрима за притвор остају разлог за забринутост.

Уопштено говорећи, Србија је и даље умерено напредовала у области миграционе политике.

4.3.2. Прање новца

Одређени напредак остварен је у борби против прања новца. Закон о спречавању и борби против прања новца и финансирања тероризма усвојен је у марту 2009. године, са даљим изменама и допунама у августу 2009. године. Управа за спречавање прања новца убрзала је своје напоре за подизање свести о извештавању о сумњивим трансакцијама међу субјектима извештавања.

Међутим, нови акциони план тек треба да се усвоји. Извештаји о сумњивим трансакцијама углавном су ограничени на банкарски сектор. Број истрага и пресуда у случајевима прања новца остаје мали. Стручност и капацитет полицијских истражитеља, јавних тужилаца и судија треба даље да се побољшају. Постоје знатни изазови у областима приватизације, некретнина и трансакција на финансијском тржишту.

Уопштено говорећи, Србија је почела да се бави приоритетима у области борбе против прања новца. Прање новца и даље је озбиљан разлог за забринутост.

4.3.3. Дроге

Напредак је остварен у борби против дрога, усвајањем националне стратегије за борбу против дрога у фебруару 2009. године и пратећег акционог плана. Основно законодавство је усвојено. Органи за спровођење закона све више користе специјалне истражне технике, као што су мере тајног надзора и контролисане испоруке. Значајне заплене дрога и растурање организованих криминалних група настављају се, као резултат добре међуагенцијске (међуресорне) и међународне полицијске сарадње на оперативном нивоу. У периоду од јануара до августа 2009. године, заплешено је 530 кг дроге и поднето је 3450 кривичних пријава. Одељење за сузбијање кријумчарења дроге, у оквиру Министарства унутрашњих послова, основало је базу података која садржи основне информације о прекршајима у вези са дрогама и криминалним групама. Министарство здравља наставља своје активности на спречавању злоупотребе дрога и њених негативних ефеката.

Међутим, озбиљних слабости још увек има у надзору и контроли административне границе са Косовом, чиме се омогућавају велике активности када је реч о шверцу дроге у овој области. Потребно је да се контрола границе са Црном Гором такође што пре побољша у овом смислу. Новоустановљена база података није повезана са другим базама података и гранична полиција на граничним прелазима нема приступ. Тренутно се заплешена дрога не уништава него се одлаже у складишта дроге. Та пракса, која је наводно последица бриге за животну средину, изазива озбиљне проблеме безбедности.

Док су припреме у борби против дрога умерено напредовале, Србија остаје кључна транзитна земља за кријумчарење дрога за Европу, што је озбиљан разлог за забринутост.

4.3.4. Полиција

Известан напредак остварен је у области реформе полиције. Јачање капацитета и даља специјализација унутар полиције настављају се и предузимају се позитивни кораци у циљу осавремењивања рада полиције и побољшања међународне и регионалне сарадње. Наставља се опремање модерном опремом и неки добри резултати остварени су у истрази тешког криминала. Остварена су побољшања у основној обуци за полицију и општем професионалном развоју. Министарство унутрашњих послова заузело је проактивни

приступ реформама и сада постоји боља координација међу полицијским структурама на свим нивоима.

Међутим, недостају стратегија за даљу реформу полиције и анализа за дефинисање дугорочних приоритета и потреба. Процес одлучивања остаје високо централизован, што доводи до неефикасног управљања људским ресурсима. Неопходно је отвореније и транспарентније регрутовање и развој каријере. Сектору унутрашње контроле и даље недостаје подршка, у смислу запошљавања и обуке, за побољшавање механизма и проактивнију истрагу. Ово остаје разлог за забринутост у смислу повећања броја кривичних пријава које се подносе против полицајаца, углавном због злоупотребе службеног положаја и дисциплинских мера. Корупција унутар полиције остаје озбиљан проблем.

Приватни сектор безбедности и даље је неадекватно регулисан. Ручно ватрено и лако оружје остају широко распрострањени и њихово незаконито поседовање у широј јавности и даље је веома велико. Ручно ватрено и лако оружје представљају знатан изазов за безбедност у Србији и предмет су незаконитог трговања од стране организованих криминалних група у региону.

Уопштено говорећи, полицијски систем Србије делимично је унапређен.

4.3.5. Борба против организованог криминала и тероризма

Остварен је напредак у борби против организованог криминала.

Србија је усвојила националну стратегију за борбу против организованог криминала у марту 2009. године. Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала усвојен је у августу 2009. године и дао је веће надлежности Специјалном тужиоцу за организовани криминал, заједно са Законом о извршењу казне затвора за кривична дела организованог криминала. Изменама Кривичног законика, усвојеним такође у августу 2009. године, уведена су нова кривична дела, посебно у области финансијског криминала.

Полицијске акције довеле су до хапшења одређеног броја осумњичених за кривична дела организованог криминала. Капацитет полиције за истрагу финансијских кривичних дела побољшан је оснивањем јединице за финансијске истраге у оквиру Министарства унутрашњих послова, која је постала оперативна у јуну 2009. године. Настављена је специјализација унутар криминалне полиције, оснивањем специјалних јединица за борбу против компјутерског криминала и кријумчарења дроге. Дирекција за управљање одузетом имовином постоји од марта 2009. године. Комисија за међуресорну сарадњу у области правде и унутрашњих послова установљена је у децембру 2008. године, у циљу побољшања међуресорне сарадње у борби против организованог криминала. Ухапшен је одређени број лица осумњичених да су чланови организованих криминалних група.

Међутим, недостају свеобухватна анализа опасности и акциони план за спровођење нове стратегије за борбу против организованог криминала. Усвајање и ступање на снагу знатно ревидираног Законика о кривичном поступку даље је одложено, будући да тужилачке службе још увек немају одговарајуће просторије, инфраструктуру и обуку да би извршавале нови задатак вођења кривичних истрага. Новооснована тела, као што су јединица за финансијске истраге и дирекција за управљање заплењеном имовином, суочена су са озбиљним мањком особља, те су стога само делимично оперативна.

Међународна полицијска сарадња углавном се базира на неформалним контактима, док се званична сарадња и спровођење споразума о сарадњи још увек суочавају са проблемима. Недостатак одговарајућег надзора и контроле административне границе са Косовом и недовољна сарадња са Еулесом чине читаво подручје осетљивим на активности организованог криминала.

Координација између појединачних полицијских управа треба да се побољша. Упркос низу полицијских истрага случајева организованог криминала, број правоснажних пресуда остаје мали. Заједничка база података о организованом криминалу још није установљена. Распољивост поузданих статистичких података остаје недовољна. Систем заштите сведока треба додатно да се унапреди.

Уопштено говорећи, има напретка у борби против организованог криминала, али опипљиви резултати још су увек малобројни. Организовани криминал остаје озбиљан разлог за забринутост, посебно у региону непосредно уз административну границу са Косовом.

Србија је остварила изванредан напредак у борби против трговине људима. Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима ратификована је у марту 2009. године, а акциони план за период 2009–2011 усвојен је у априлу 2009. године. Изменама и допунама Кривичног законика, усвојеним у августу 2009. године, повећане су казне за кривична дела трговине људима.

Именован је национални координатор и установљен је Национални савет на министарском нивоу. То треба да доведе до боље координације међу различитим актерима. Настављене су активности подизања свести и основана је телефонска СОС линија за жртве. Побољшана је сарадња између социјалних центара, полиције, НВО и правосуђа.

Од јануара до августа 2009. идентификовано је 78 жртава трговине људима, што представља знатно повећање у односу на 55 жртава у 2008. години.

Међутим, број правоснажних пресуда у овој области остаје мали. Број малолетних жртава и даље је у порасту, што представља разлог за забринутост.

Уопштено говорећи, мере Србије за борбу против трговине људима умерено су напредовале.

Било је ограниченог напретка у борби против тероризма. Нови Закон о спречавању прања новца, усвојен у марту 2009. године, увео је нове одредбе против финансирања

терористичких група. Полицијске истраге довеле су до заплена илегалног оружја. Међутим, ратификација кључних међународних конвенција тек предстоји. Сарадња и размена информација између полиције и безбедносне агенције још увек су недовољне. Не постоји конкретна база података за лица осумњичена за тероризам. Уопштено говорећи, оквир Србије за борбу против тероризма још увек је у почетној фази.

4.3.6. Заштита података о личности

Известан напредак остварен је у заштити података о личности. Закон о заштити података о личности ступио је на снагу у јануару 2009. године и усвојени су прописи за његово спровођење. Повереник за информације од јавног значаја преузео је овлашћење за надзор над његовим спровођењем и преименован је у повереника за информације од јавног значаја и заштиту података о личности.

Међутим, Закон о заштити података о личности није у потпуности у складу са стандардима ЕУ. Канцеларији повереника недостају особље и финансијска средства, што спречава делотворни надзор. У исто време, постоји потенцијални сукоб интереса између две улоге повереника: обезбеђивање доступности докумената за јавност, с једне стране, и заштита података о личности, са друге.

Уопштено говорећи, Србија је умерено напредовала у области заштите података о личности.

СТАТИСТИЧКИ АНЕКС

СТАТИСТИЧКИ ПОДАЦИ (од 14. СЕПТЕМБРА 2009.)

Србија

	Напомен	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Основни подаци	a										
Становништво (у хиљадама)		7 553	7 528	7 505	7 502	7 491	7 470	7 456	7 425	7 398	7 366
Укупна површина земље (км ²)		77 474	77 474	77 474	77 474	77 474	77 474	77 474	77 474	77 474	77 474

	Напомен	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Национални рачуни	a										
Бруто домаћи производ (БДП) (милиона националне валуте)		205 624	384 225	762 178	972 901	1 133 027	1 354 253	1 687 832	1 980 237	2 362 850	:
БДП (милиона евра)		17 522	25 539	12 821	16 034	17 416	19 075	20 358	23 521	29 543	:
БДП (евра по глави становника)		2 324	3 398	1 709	2 138	2 328	2 556	2 736	3 174	4 002	:
БДП (у Стандардима куповне моћи (СКМ) по глави становника)		:	:	:	:	:	:	:	:	8 500.0	:
СИ: БДП (у СКМ по глави становника, ЕУ-27=100)		:	:	:	:	:	:	32.0	33.0	33.0	:
СИ: Стопа раста БДП (национална валута, при константним ценама, % промене у односу на претходну годину)		-11.2	5.3	5.6	3.9	2.4	С.3	5.6	5.2	6.9	:
СИ: Стопа запослености (национални рачуни, % промене у односу на претходну годину)		:		2.0	-0.4	-4.4	1.1	-5.5	7.2	2.3	:
Раст продуктивности рада: раст БДП по запосленом лицу (% промене у односу на претходну годину)		-10.1	5.6	3.5	4.3	7.1	7.1	11.5	-1.8	4.5	:
СИ: Раст јединичне цене рада (национални рачуни, % промене у односу на претходну годину)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
СИ: Продуктивност рада (БДП у СКП по запосленом лицу, ЕУ-27=100)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Бруто вредност додата по главним секторима (%)											

Пољопривреда		19.0	20.2	20.1	15.3	13.5	14.0	12.2	11.3	10.2	:
Индустрија		23.3	26.4	24.7	24.3	23.0	24.0	23.6	24.4	23.7	:
Грађевинарство		3.5	3.6	3.2	3.5	4.3	4.8	4.6	4.8	5.1	:
Услуге		54.1	49.8	52.0	55.9	59.3	57.2	59.6	59.4	60.9	:
Финална укупна потрошња, као део БДП (%)		96.3	97.2	104.0	106.9	102.4	96.	95.6	95.1	93.4	:
Акумулација капитала (повећање основних средстава), као део БДП (%)		11.0	12.7	10.7	12.4	16.7	19.2	19.0	20.8	23.4	:
Промене у залихама, као део БДП (%)		-0.5	-3.9	3.2	0.5	1.8	11.8	6.2	4.8	7.1	:
Извоз робе и услуга, у односу на БДП (%)		11.4	10.9	24.6	22.9	22.9	24.6	28.7	31.7	30.6	:
Увоз робе и услуга, у односу на БДП (%)		18.2	16.8	42.5	42.7	43.7	52.5	49.4	52.4	54.4	:

Индустрија

	Напомена	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Индекс обима индустријске производње (2000=100)		89.8	100.0	100.1	101.9	98.8	105.9	106.7	111.7	115.8	117.1

Стопа инфлације

	Напомена	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
СИ: Индекс цена на мало (укупан, % промене у односу на претходну годину)		43.5	79.6	93.3	16.6	9.9	11.4	16.2	11.7	7.0	13.5

Платни биланс

	Напомена	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Текући рачун платног биланса: укупно (у милионима евра)		-427	-166	-318	-1319	-1255	-2306	-1788	-3157	-4615	-5876
Текући рачун платног биланса: трговински биланс (у милионима евра)		-1167	-1713	-2577	-3414	-3555	-5201	-4252	-4992	-6638	-7633

Текући рачун платног биланса: нето услуге (у милионима евра)		109	153	272	137	179	141	-5	-41	-254	-171
Текући рачун платног биланса: нето доходак (у милионима евра)		8	-1	7	-77	-120	-174	-260	-330	-599	-929
Текући рачун платног биланса: текући трансфер (у милионима евра)		624	1396	1980	2035	2241	2927	2730	2207	2876	2857
од чега трансфери Владе (у милионима евра)		0	293	660	525	421	382	264	186	166	210
Нето стране директне инвестиције (у милионима евра)	:	55	185	505	1205	778	1247	3399	1821	1812	
Стране директне инвестиције (СДИ) у иностранству (у милионима евра)	:	-2	-14	-21	3	2	-18	-68	-692	-192	
од чега СДИ у економији известиоцу у ЕУ-27 земљама (у милионима евра)	:	:	:	:	1	2	4	4	-45	-76	
Стране директне инвестиције (СДИ) у економији известиоцу (у милионима евра)	:	56	198	526	1 202	775	1 265	3 467	2 513	2004	
од чега СДИ ЕУ-27 земаља у економији известиоцу (у милионима евра)	:	:	:	:	850	397	932	3 335	1 820	1488	

	Напомена	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Државно финансирање											
Општи дефицит/суфицит Владе, у односу на БДП (%)	:	:	:	:	:	:	:	1.0	-1.6	-1.9	-2.4
СИ: Општи дуг Владе, у односу на БДП (%)	:	:	104.8	71.9	63.3	50.7	50.5	39.8	30.0	25.3	

	Напомена	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Финансијски индикатори											
Бруто спољни дуг целе привреде, у односу на БДП (%)	:	:	98.3	67.2	62.3	54.3	64.2	63.3	60.2	64.7	
Бруто спољни дуг целе привреде, у односу на укупан извоз (%)	:	:	464.2	343.6	251.6	231.7	245.9	213.5	204.8	214.7	
Новчана маса: М1 (банкноте, ковани новац, краткорочни депозити, у милионима евра)		1 259	544	974	1 546	1 526	1 533	1 748	2 378	3 112	2 721
Новчана маса: М2 (М1 плус депозити са доспећем до две године, у милионима евра)		1 591	662	1 139	1 828	1 920	2 015	2 318	3 315	4 882	4 463
Новчана маса: М3 (М2 плус утрживи инструменти, у милионима евра)		2 125	1 313	2 09	3 156	3 762	4 449	5 535	7 539	11 302	11 205
Укупан кредит монетарних финансијских институција резидентима (консолидовани) (у милионима евра)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Каматне стопе: свакодневни куповни курс, годишње (%)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Активна каматна стопа (једна година), годишње (%)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Пасивна каматна стопа (једна година), годишње (%)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Девизни курс евра: просек за период - 1 евро = ... националне валуте		11.740	49.670	59.770	60.680	65.060	72.570	82.910	84.160	79.980	81470
Индекс ефективног курса (2000=100)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Вредност резервних средстава (укључујући злато) (у милионима евра)	~	659	958	2 050	2 937	3 548	3 780	5 525	9 593	10 897	8148

Спољна трговина	Напомена	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Вредност увоза: сва роба, сви партнери (у милионима евра)	1)	2 694	3 606	4 758	5 919	6 559	8 6236	8 439	10 463	13 507	15589
Вредност извоза: сва роба, сви партнери (у милионима евра)	1)	1 270	1 680	1 896	2 192	2 442	2 832	3 608	5 102	6 432	7428
Трговински биланс: сва роба, сви партнери (у милионима евра)	1)	-1 423	-1 926	-2 862	-3 727	-4 147	-5 792	-4 831	-5 360	-7 075	-8161
Услови размене (индекс извозне цене / индекс увозне цене, 1998=100)	1)	92.5	100.2	103.1	98.0	101.6	108.4	98.4	104.5	102.6	97.5
Удео извоза у ЕУ-27 земаља у вредности укупног извоза (%)	1)	50.5	54.3	58.2	59.5	53.9	56.6	58.7	57.5	56.0	54.2
Удео увоза из ЕУ-27 земаља у вредности укупног увоза (%)	1)	59.9	61.6	57.6	59.6	58.3	58.06	54.2	54.4	55.1	53.0

Демографија	Напомена	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Природни прираштај: природна промена (родјења минус смрти) (на 1000 становника)		-3.9	-4.0	-2.7	-3.3	-3.3	-3.5	-4.6	-4.3	-4.7	.
Стопа смртности одојчади: смрти деце младје од једне године старости на 1000 новородјених		11.1	10.6	10.2	10.1	9.0	1	8.0	7.4	7.1	6.7
Очекивани животни век приликом родјења: мушкарци (година)		69.7	69.7	69.6	69.7	69.9	69.9	70.0	70.6	70.7	71.1
Очекивани животни век приликом родјења: жене (године)		74.8	74.8	74.	75.0	75.1	75.4	75.4	75.9	76.2	76.3

Тржиште рада	Напомена	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Радна снага (15-64): удео радно активног становништва старости 15-64 (%)		68.2	65.2	68.9	68.4	65.9	66.4	65.2	63.6	63.4	62.7
СИ: Стопа запослености (15-64): удео становништва старости 15-64 у запослености (%)		58.3	59.2	59.7	55.5	57.9	53.4	51.0	49.9	51.5	53.7
Удео мушког становништва старости 15-64 које је запослено (%)		67.1	68.2	68.6	67.1	67.0	63.1	61.2	59.2	60.0	62.3
Удео женског становништва старости 15-64 које је запослено (%)		49.8	50.4	50.8	50.0	48.7	44.0	40.8	40.6	43.0	45.3
СИ: Стопа запослености старијих радника (55-64): удео становништва старости 55-64 које је запослено (%)		42.3	43.3	42.1	42.0	44.3	37.3	35.4	32.6	33.5	36.7
Запосленост по главним секторима (%)											
Пољопривреда		.	.	.	.	.	24.0	23.3	20.5	20.8	25.1
Индустрија		.	.	.	.	.	21.7	21.5	23.2	23.4	19.9
Градјевинарство		.	.	.	.	.	5.2	6.1	6.1	6.1	6.3
Услуге		.	.	.	.	.	49.1	49.1	50.2	49.7	48.6
СИ: Стопа незапослености: удео радне снаге која је незапослена (%)		14.5	13.3	13.3	14.5	16.0	18.7	21.1	21.0	18.3	13.6
Удео мушке радне снаге која је незапослена (%)		12.5	11.1	11.5	12.9	15.1	15.3	17.0	18.1	16.0	11.9
Удео женске радне снаге која је незапослена (%)		16.9	15.9	15.7	16.5	17.2	23.1	26.5	24.9	21.2	15.8
Стопа незапослености лица < 25 година: удео радне снаге старости <25 која је незапослена (%)		53.2	50.2	46.4	45.3	44.8	48.1	47.7	47.8	43.7	35.2

СИ: Стопа дугорочне незапослености: удео радне снаге која је дугорочно незапослена (%)		10.5	9.9	9.0	9.9	11.0	14.5	16.7	17.0	14.8	9.7

Социјална кохезија	Индекс	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Просечне номиналне месечне плате (национална валута)		1 992.0	3 799.0	8 691.0	13 260.0	16 612.0	20 555.0	25 514.0	31 745.0	38 744.0	45 674.0
Индекс реалних плата (индекс номиналних плата подељен са индексом цена на мало) (2000=100)		94.2	100.0	118.4	154.9	176.5	196.1	209.5	233.3	266.1	275.7
СИ: Лица која рано напуштају школу: удео у становништву лица старости 18-24 који нису завршили више разреде средње школе и тренутно нису на школовању или обуци (%)		.	.	.	.	.	11.5	11.4	12.6	10.7	.

Животни стандард	Индекс	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Број путничких аутомобила на 1000 становника	2)	208.3	169.2	184.2	179.1	185.3	194.8	195.6	203.6	199.7	201.8
Број претплатника на услуге мобилне телефоније на 1000 становника			155.1	251.1	322.5	399.3	578.6	700.4	894.7	1 142.6	1194.2

Инфраструктура	Индекс	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Густина железничке мреже (линије у раду, на 1000 км2)		49.2	49.2	49.2	49.2	49.2	49.2	49.2	49.2	49.2	49.2
Дужина аутопутева (у хиљадама км)		0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4

Иновације и истраживање	Индекс	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
СИ: Трошења на људске ресурсе (јавни расходи за образовање) у односу на БДП (%)		2.7	2.5	2.5	3.0	3.8	3.5e	.	.	.	.
СИ: Бруто домаћи расходи за истраживање и развој, у односу на БДП (%)		.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
СИ: Процент домаћинстава који код куће имају приступ Интернету (%)		.	.	.	.	.	.	.	18.5	26.3	33.2

Животна средина	Индекс	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
СИ: Укупне емисије гасова из стакленика, ЦО2 еквивалент (тона 1990=100)		.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
СИ: Енергетски интензитет економије (кг нафтног еквивалента на 1000 евра БДП 2004)		.	.	.	.	.	.	413.1	413.6	.	.

СИ: Удео обновљиве енергије у потрошњи електричне енергије (%)		52.2	42.1	43.3	41.2	35.5	44.9	46.9	41.6	37.9	:
СИ: Друшки теретни превоз као део укупног унутрашњег теретног транспорта (подела по виду теретног превоза) (%)		49.8	:	:	:	:	:	:	:	:	:

	Напо- мена	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Енергетика											
Примарна производња свих енергетских производа (у хиљадама ТОЕ)		:	:	:	:	:	:	7 729	7 907	8 797	:
Примарна производња сирове нафте (у хиљадама ТОЕ)		:	:	:	:	:	:	:	:	654	:
Примарна производња тврдог угља и лигнита (у хиљадама ТОЕ)		:	:	:	:	:	:	6 696	6 966	7 073	:
Примарна производња природног гаса (у хиљадама ТОЕ) ^А		:	:	:	:	:	:	:	:	198	:
Нето увоз свих енергетских производа (у хиљадама ТОЕ)		:	:	:	:	:	:	1 431	1 686	:	:
Укупна домаћа потрошња енергије (у хиљадама ТОЕ)		:	:	:	:	:	:	8 322	8 765	:	:
Производња електричне енергије (у хиљадама ГВх)		31.0	32.0	31.0	31.0	32.0	34.0	36.0	36.0	37.0	:

	Напо- мена	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Пољопривреда											
Индекс обима пољопривредне производње роба и услуга (производјачке цене, претходна година=100)		100.0	87.0	118.0	97.0	93.0	120.0	95.0	100.0	92.0e	108.0
Укупно коришћена пољопривредна површина (у хиљадама хектара)		5 086	5 074	5 077	5 071	5 079	5 075	5 075	5 066	5 053	5 055
Стока: говеда (у хиљадама грла, крај периода)	3)	1 246	1 162	1 128	1 112	1 102	1 079	1 096	1 106	1 087	1 057
Стока: свиње (у хиљадама грла, крај периода)	3)	4 066	3 615	3 587	3 634	3 439	3 165	3 212	3 999	3 832	3 594
Стока: овце и козе (у хиљадама грла, крај периода)	3)	1 794	1 670	1 612	1 685	1 741	1 728	1 748	1 718	1 756	1 760
Производња и коришћење млека на фарми (укупно пуномасно млеко, у хиљадама тона)	4)	1 665	1 585	1 594	1 596	1 590	1 593	1 616	1 602	1 562	1 548
Биљна производња: житарице (укључујући пиринач) (у хиљадама тона, производни резултат)	5)	8 584	5 213	9 001	8 298	5 453	9 867	9 510	8 268	6 115	8 707

Билна производња: шећерна репа (у хиљадама тона, производни резултат)		2 428	1 070	1 806	2 098	1 738	2 814	3 101	3 189	3 206	2300
Билна производња: поврће (у хиљадама тона, производни резултат)		1 145	1 043	1 283	1 340	1 172	1 340	1 289	1 348	1 128	1277

СИ = Структурни индикатори

: = није доступно

e = Процењена вредност

b = прекид у серији

Сви подаци од 1999. до 2008. се односе на територију Републике Србије без Косова по Резолуцији СБ УН 1244/99.

1) Прекиди у серији: од 2004. на даље, подаци нису компатибилни са претходним годинама јер се од јануара 2004. год. користи Јединствени царински документ усаглашен са прописима ЕУ.

2) Министарство унутрашњих послова је искључило возила која нису била регистрована пре датог рока (1 месец).

3) Од 2006. године, референтни датум је 1. децембар (уместо ранијег 15. јануара).

4) У милионима литара, укључено кравље и овчије млеко.

5) Без тритикала, хељде и проса, којих има мало; производња пиринча не постоји у Србији.